

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА
ШЕВЧЕНКА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ФІНАНСІВ

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

ДІАГНОСТИКА ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА

Студентки 2-го курсу денної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»

освітньо-наукової програми
«Корпоративні фінанси»

Ткаченко Світлани Анатоліївни

Науковий керівник:

кандидат економічних наук, доцент

Романюк Микола Васильович

Засвідчую, що в цій дипломній роботі немає
запозичень із праць інших авторів без
відповідних посилань

Студентка _____

Робота допущена до захисту в Екзаменаційній комісії рішенням кафедри
фінансів від «11» травня 2022 р., протокол № 12.

Завідувач кафедри фінансів,
доктор економічних наук,
професор Лютий Ігор Олексійович

_____

Київ – 2022 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ.....	6
1.1. Економічна сутність та значення банкрутства	6
1.2. Система показників фінансової стійкості підприємства як елемент моніторингу ймовірності банкрутства.....	10
1.3. Методи визначення банкрутства підприємства.....	16
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ПРОГНОЗУВАННЯ ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПрАТ «МХП»	21
2.1. Аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства.....	21
2.2. Аналіз фінансової стійкості та прибутковості підприємства	30
2.3. Прогнозування ймовірності банкрутства ПрАТ «МХП» різними методами.....	38
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА.....	42
3.1. Проблеми банкрутства підприємств в Україні	42
3.2. Напрями попередження, запобігання та подолання банкрутства на підприємстві.....	49
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63
ДОДАТКИ.....	72

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах мінливого економічного середовища, пов'язаного з глобалізацією, конкуренцією, державною політикою, підприємство має бути стійким та уміти швидко реагувати на зміну умов ведення бізнесу. Не всім підприємствам вдається продовжувати своє функціонування, уникаючи проблем з фінансовою стійкістю та платоспроможністю. Багато підприємств мають незадовільний фінансовий стан та відчувають проблеми із ліквідністю та платоспроможністю, що часто призводить до банкрутства. Постійний моніторинг фінансового стану підприємства та своєчасне виявлення загроз для його погіршення, допоможуть виявити ризик банкрутства підприємства ще до його настання. Прогнозування ймовірності банкрутства дозволяє на ранньому етапі передбачити можливі проблеми, своєчасно коригувати управлінські рішення. Своєчасно проведені дослідження дають можливість виявити вірогідність нестійкого стану, вчасно зреагувати та розробити убезпечуючі заходи.

Таким чином, прогнозування ймовірності банкрутства підприємства є актуальним питанням сьогодення.

Питання діагностики банкрутства підприємства висвітлено у працях таких українських авторів як Андрущак Є.М., Матвійчук А.В., Носова Є.А., Петленко Ю.В., Стасюк І.В., Терещенко О.О., Третяк О.Ю., Яблонська А.С. та ін.

Серед закордонних авторів вказані питання розглядають у своїх роботах Е. Альтман, У. Бівер, Ж. Депалян, Е. Ліс, Г. Спрінггейт, А. Таффлер та ін.

Метою роботи є удосконалення теоретичних аспектів та розроблення практичних рекомендацій щодо діагностики ймовірності банкрутства підприємств в Україні.

Для досягнення мети у роботі поставлені наступні завдання:

- визначити економічну сутність та значення банкрутства;
- дослідити систему показників фінансової стійкості як складову процесу прогнозування ймовірності банкрутства;
- надати характеристику методам визначення банкрутства підприємств;
- здійснити аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства;
- проаналізувати фінансову стійкість та прибутковість підприємства;
- виконати прогнозування ймовірності банкрутства підприємства різними методами;
- визначити основні проблеми банкрутства підприємств в Україні;
- запропонувати прогнозування, попередження та запобігання банкрутству на підприємстві.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають в процесі діагностики ймовірності банкрутства підприємств.

Предметом дослідження є теоретичні аспекти та практичні засади діагностики ймовірності банкрутства.

Наукова новизна проведеного дослідження полягає в удосконаленні теоретичних засад методів прогнозування ймовірності банкрутства підприємств, зокрема через здійснення їх порівняльного аналізу та виділення недоліків, усунення яких залишається сферою розробки у майбутніх наукових працях з прогнозування банкрутства; у формулюванні напрямів запобігання банкрутству підприємств і пропозиції розробки індивідуальної для кожного підприємства спеціальної системи попередження банкрутства та її імплементація в систему планування та підприємстві.

Методи дослідження. У процесі дослідження було застосовувались загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: теоретичного узагальнення, порівняння та аналогії – при систематизації і уточненні понятійного апарату, встановлення сутності поняття банкрутство; порівняння – при вивченні переваг і недоліків дискримінантних моделей прогнозування банкрутства; статистичний і графічний аналіз – для дослідження фінансових результатів компаній;

системний та комплексний підходи – у ході обґрунтування напрямків покращення прогнозування ймовірності банкрутства підприємств в Україні.

Інформаційною базою дипломної роботи є вітчизняні та іноземні наукові статті, монографії, підручники з даної проблематики, законодавчі та нормативно-правові акти з питань банкрутства, статистичні звіти Державної служби статистики України, фінансова звітність ПрАТ «МХП».

Практичне значення одержаних результатів

Апробація результатів. Основні розробки і результати дипломної роботи обговорювалися і висвітлювалися у матеріалах випуску №6(50) Міжнародного наукового журналу «Інтернаука», Серія: «Економічні науки» (Україна, м. Київ, 2021 р.); Всеукраїнської онлайн-конференції «Забезпечення прозорості (прозорості) процедур банкрутства в Україні» (Україна, м. Київ, 2021 р.).

Обсяг та структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний текст роботи викладено на 63 сторінках. В роботі наведено 4 рисунка, 28 таблиць, 8 додатків. Список використаних джерел містить 80 позицій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Економічна сутність та значення банкрутства

Сучасні економічні умови нестабільні: стрибки валютних курсів, мінлива економічна політика держави, пандемії нових захворювань, воєнні дії на території держави та інші непередбачувані явища. Все це впливає на ефективність функціонування підприємств, а як наслідок на їх ліквідність та платоспроможність, тобто здатність самостійно розраховуватись з кредиторами. Виникнення кризових явищ призводить до ураження підприємницької діяльності, нездатності самостійного відновлення платоспроможності та загрози банкрутства внаслідок зростання заборгованості. Проблема банкрутства має негативні наслідки як для підприємства, так і для його споживачів, постачальників, контрагентів, працівників, кредиторів, держави та усієї економіки.

Шавурська О.В. пропонує розглядати банкрутство у розрізі трьох аспектів (рис.1.1):

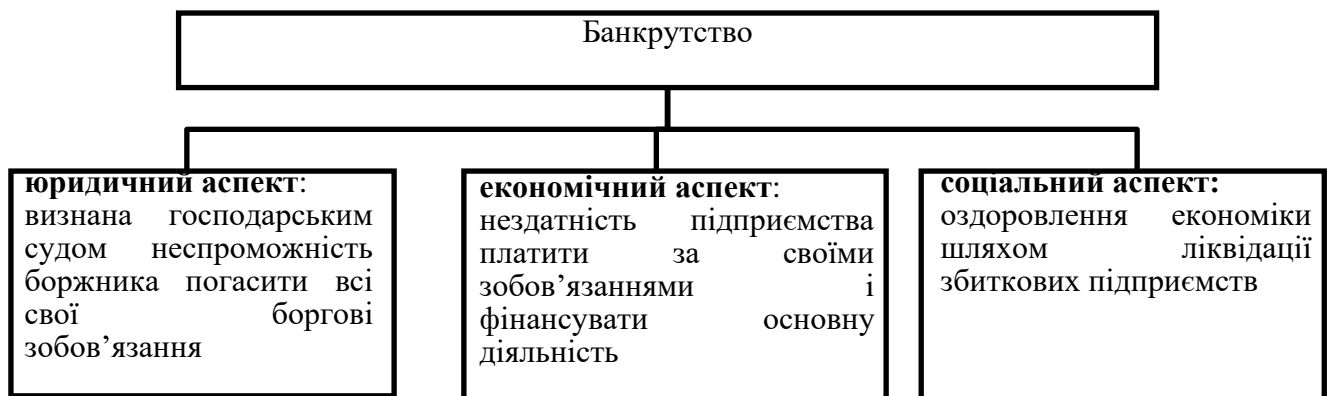

Рис. 1.1. Тракткування поняття банкрутство у розрізі його аспектів

Джерело: складено автором на основі [76].

Відсутність єдиного підходу до тлумачення поняття та його багатогранність є причинами існування великої кількості тлумачень терміна «банкрутство» (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1

Трактування поняття банкрутства у працях на економістів

Автор, рік	Трактування поняття
Рудика В. І., Великий Ю. М., Зьома О. Д. (2018)	«Абсолютна неплатоспроможність боржника, що є наслідком глибокої фінансової кризи, внаслідок якої підприємство не може задовольнити пред'явлені йому кредиторами вимоги»
Сейсебаєва Н. Г., Топчанюк О. В. (2016)	«Сутність банкрутства передбачає кризове положення, якому необхідні особливі методи керування та утворюється через зменшення змоги розраховуватись за зобов'язаннями»
Олександренко І. В., Іщук Л. І. (2015)	«Розподільник ринкової економіки першочерговою метою якого є усунення неефективних та не здатних розплачуватись за зобов'язаннями, чи тих хто працює у збиток підприємства та інших суб'єктів».
Яблонська А.С. (2014)	«Банкрутство – це з юридичних підстав ліквідація підприємства, яка виявляється у неспроможності суб'єкта підприємницької діяльності задовольнити у встановлений для цього термін пред'явлені йому кредиторами вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом»
Базилінська О. Я. (2009)	«Банкрутство – це неспроможність підприємства платити за своїми борговими зобов'язаннями та виконувати зобов'язання перед бюджетом»
Пластун О.Л. (2005)	«Банкрутство – це підсумковий результат глибокої фінансової кризи, що унеможлиблює нормальну діяльність підприємства та робить його неплатоспроможним»
Терещенко О. О. (2004)	Банкрутство підприємства – наслідок глибокої фінансової кризи, систему заходів щодо управління якою не дали позитивних результатів (с.13)

Джерело: складено автором на основі [8, 44, 49, 56, 57, 63, 80].

Недоліком більшості визначень є упущення моменту, що банкрутство як стан повинно бути засвідчене судом. Банкрутство – це статус боржника, визнаного у судовому порядку нездатним виплатити свої борги.

Також банкрутство іноді ототожнюється з неплатоспроможністю, як у визначенні Базилінської О. Я., хоча ці терміни мають окреме юридичне значення. Неплатоспроможність у більшості правових систем означає

нездатність підприємства погасити свої борги. Банкрутство є результатом судового рішення про те, що боржник подав клопотання або що кредитори подали на нього позов [2]. Неплатоспроможність – це фінансовий стан за якого суб’єкт не може вчасно погасити борги, а банкрутство – це юридичний процес, який відбувається, коли підприємство заявляє, що не може погасити свої борги перед кредиторами. Неплатоспроможність може призвести до банкрутства. Підприємство, яке є банкрутом – неплатоспроможне, але неплатоспроможність не означає банкрутство. У стані неплатоспроможності у підприємства є й інші варіанти, окрім як оголосити себе банкрутом [1, 25].

Таким чином, сучасний рівень наукових знань про банкрутство характеризується відсутністю загально визнаного визначення терміну. Це, у свою чергу, призвело до різноманітних тлумачень, протиріч і розбіжностей у поглядах. Тому для обґрунтування його сутності варто враховувати тлумачення згідно з законодавством України, де його актуальне визначення наведено у Господарському кодексі, Кодексі з процедур банкрутства та Кримінальному кодексі (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Основні тлумачення терміну «банкрутство» у законодавчій базі

України

Кодекс України з процедур банкрутства, ст. 1	«Визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації та реструктуризації і погасити встановлені у порядку, визначеному цим Кодексом, грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури» [4].
Господарський кодекс України, ст. 209, п. 9	«Нездатність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів інакше як через застосування визначеної судом ліквідаційної процедури» [5].
Кримінальний кодекс України, ст. 219	«Стійка фінансова неспроможність суб’єкта господарської діяльності» [6].

Джерело: складено автором на основі [17, 27, 31].

Найбільш точне і повне визначення банкрутства, що враховує юридичний аспект та характеризує фінансовий стан підприємства, наведено у Кодексі України з процедур банкрутства.

Боржник для цілей банкрутства – це суб'єкт господарювання, який не в змозі сплатити грошові зобов'язання, в тому числі податки і збори, перед кредиторами протягом трьох місяців після настання вказаного строку їх сплати. А суб'єктом банкрутства є боржник, який не в змозі виконати свої грошові зобов'язання, встановлені господарським судом.

Основними причинами банкрутства є:

- неспроможність виконувати вимоги кредиторів, неможливість вносити обов'язкові платежі в бюджет та позабюджетні фонди внаслідок перевищення зобов'язань над вартістю майна;
- незадовільна структура балансу – перевищення зобов'язань над активами;
- низька ліквідність активів для покриття короткострокових зобов'язань.

Роль інституту банкрутства в економіці полягає в тому, що він є особливим правовим механізмом, який на практиці дозволяє узгоджувати інтереси боржників і кредиторів щодо розпорядження майном, відновлення бізнесу та процедур ліквідації (якщо попередні етапи не дали результату). Таким чином економіка звільняється від нездорових підприємств, а існуючі підприємства під страхом настання банкрутства діють більш обережно.

Інститут банкрутства повинен бути частиною економічної стратегії держави, яка реалізується після створення, по-перше, високоякісної законодавчої бази в сфері банкрутства і, по-друге, – ефективного механізму її реалізації. Елементами інституту банкрутства в Україні є нормативна та законодавча база, державні інститути в галузі банкрутства, система господарчих судів, інститут арбітражних керуючих [22, с.142-145].

Отже, зважаючи на багатогранність поняття та множину підходів до його визначення, в працях вчених-економістів існує багато різних визначень терміну «банкрутство». Більш того не однаковими є визначення у законодавчих нормах України. Важливим моментом у трактуванні банкрутства є визнання такого стану судом. Проаналізувавши вибрану літературу та законодавчі акти, було

встановлено, що найбільш точне та повне визначення банкрутства наведено в Кодексі з питань банкрутства.

1.2. Система показників фінансової стійкості підприємства як елемент моніторингу ймовірності банкрутства

Однією з головних характеристик стану підприємства з погляду забезпечення стабільної довгострокової діяльності є його фінансова стійкість. Якщо фінансова стійкість у підприємства достатня, то воно володіє низкою переваг перед подібними підприємствами щодо отримання кредитів, залучення інвестицій, у підборі контрагентів, у виборі кваліфікованого персоналу. Вища фінансова стабільність характеризується незалежністю від змін ринкових умов, що свідчить про менший ризик банкрутства. У зв'язку з цим у процесі прогнозування ймовірності настання банкрутства підприємства проводиться узагальнююча оцінка його фінансової стійкості.

Суть фінансової стійкості полягає в ефективному формуванні, розподілі та використанні фінансових ресурсів. Завдяки збалансованості зобов'язань і активів, доходів і витрат, позитивних і негативних потоків, довгострокових і поточних зобов'язань тощо, фінансова стійкість забезпечує довгострокову і стабільну платоспроможність підприємства. Оцінюється на основі порівняння співвідношення власного і боргового капіталу.

Головною проблемою фінансової стійкості є визначення її меж. У випадку, якщо фінансова стійкість недостатня, це може призвести до його банкрутства компанії, нестачі коштів на розвиток, надмірна – до уповільнення розвитку бізнесу через надлишкові витрати на збільшення вартості запасів та резервів [52, с.776].

Для аналіз фінансової стійкості обраховують ряд відносних показників. Зокрема, основні показники фінансової стійкості подані у табл. 1.3.

Розрахунок та оцінювання показників фінансової стійкості

Назва показника	Порядок розрахунку	Оцінювання динаміки
Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності)	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Валюта балансу}}$	Має зростати
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	$\frac{\text{Позиковий капітал}}{\text{Валюта балансу}}$	Має спадати
Коефіцієнт фінансового ризику	$\frac{\text{Позиковий капітал}}{\text{Власний капітал}}$	Має спадати
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	$\frac{\text{Довгострокові зобов'язання}}{\text{Власний капітал і довгострокові зобов'язання}}$	Має спадати
Коефіцієнт страхування бізнесу	$\frac{\text{Резервний капітал}}{\text{Валюта балансу}}$	Має зростати
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$\frac{\text{Власні оборотні кошти}}{\text{Власний капітал}}$	Має зростати
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними оборотними коштами	$\frac{\text{Власні оборотні кошти}}{\text{Оборотні активи}}$	Має зростати
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами	$\frac{\text{Власні оборотні кошти}}{\text{Запаси}}$	Має зростати

Джерело: складено автором на основі [47, 68].

Коефіцієнт автономії фактично показує частку власного капіталу в загальній вартості всіх зобов'язань. Вважається, що чим вище значення цього показника, тим фінансово стабільнішим і незалежнішим є підприємство.

Коефіцієнт концентрації позикового капіталу являє собою частку зобов'язань у підсумку балансу. Кредитори більш охоче інвестують у компанії з вищою часткою власного капіталу, проте японські компанії мають високу частку позикового капіталу (до 80%), і в цьому випадку – це свідчення високого рівня довіри кредиторів.

Коефіцієнт фінансового ризику відображає вартість позикових коштів на одну гривню власного капіталу. Співвідношення боргу до власного капіталу

вказує на рівень ризику, який має компанія щодо структури її капіталу. Коефіцієнт показує суму боргу, який компанія використовує для ведення свого бізнесу та показує чи перевантажена компанія фінансовими зобов'язаннями. Чим вище значення показника, тим більший фінансовий ризик. Однак іноді більш інтенсивне використання позикових коштів свідчить про гнучкість компанії [70, с.220].

Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів є характеристикою структури джерел фінансування підприємства. Цей коефіцієнт забезпечує загальну оцінку довгострокового фінансового становища компанії, включаючи її здатність виконувати свої фінансові зобов'язання за непогашеними позиками. Якщо показник зростає, то існує ризик неповернення коштів для кредиторів і відбувається збільшення залежності від зовнішніх джерел фінансування. Водночас це може свідчити про високу довіру кредиторів до компанії [13, с.234].

Коефіцієнт страхування бізнесу показує, скільки резервного капіталу припадає на одну гривню усіх джерел. Чим більше, тим фінансова стійкість вважатиметься вищою.

Коефіцієнтом маневреності називають показник, що відображає частину оборотних коштів підприємства у структурі джерел самофінансування. Коефіцієнт відображає частку «вільного» оборотного капіталу у власному капіталі і вказує скільки власного капіталу доступно для фінансування оборотних активів. Чим більше, тим більшу гнучкість суб'єкт господарювання має у використанні власних коштів.

Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними оборотними коштами являє собою частку оборотних активів, сформованих власними фінансовими ресурсами. Показує здатність підприємства фінансувати свої оборотні активи з допомогою власного оборотного капіталу, іншими словами показує здатність компанії фінансувати свою поточну діяльність.

За допомогою коефіцієнта забезпеченості запасів власними оборотними коштами оцінюють чи достатню у підприємства оборотних коштів для

формування запасів [13, с.237].

Для визначення типу фінансової стійкості використовують методику, засновану на системі абсолютних показників забезпеченості запасів джерелами формування. Перший етап наведено в таблиці 1.4.

Таблиця 1. 4.

Визначення за даними балансу показників вихідної інформації. Етап 1.

Показник	Позначення	Розрахунок відповідно до НП(С)БО
Власні оборотні кошти	В _{ОК}	1495-1095 (ф.1)
Довгострокові зобов'язання	Д _з	1595-1520-1525 (ф.1)
Короткострокові кредити та позики	К _з	1600+1610 (ф.1)
Запаси	З	1100 (ф.1)

Джерело: складено автором на основі [47, 68].

На 2 етапі розраховують показники, які характеризують наявність відповідних джерел формування запасів (таблиця 1.5):

Таблиця 1.5.

Порядок розрахунку показників наявності джерел формування запасів. Етап 2.

Показник	Розрахунок
Наявність власних оборотних коштів для фінансування запасів	$H_B = В_{ОК}$
Наявність власних оборотних коштів і довгострокових зобов'язань для фінансування запасів	$H_{B+D_3} = В_{ОК} + D_3$
Наявність усіх джерел фінансування запасів	$H_{B+D_3+K_3} = В_{ОК} + D_3 + K_3$

Джерело: складено автором на основі [47, 48 с. 210].

На 3 етапі здійснюють розрахунок показників забезпеченості запасів джерелами формування (таблиця 1.6):

Порядок розрахунку показників забезпеченості запасів джерелами їх формування. Етап 3

Показник	Розрахунок
Надлишок/ нестача власних оборотних коштів для формування запасів	$Z_B = V_{OK} - Z$
Надлишок/ нестача власних оборотних коштів та довгострокових зобов'язань для фінансування запасів	$Z_{B+D_3} = (V_{OK} + D_3) - Z$
Надлишок/ нестача власних оборотних коштів, довгострокових зобов'язань та короткострокових кредитів і позик для формування запасів	$Z_{B+D_3+K_3} = (V_{OK} + D_3 + K_3) - Z$

Джерело: складено автором на основі [47, 68, 59 с. 518].

Проведений за методикою наведеною вище розрахунок дозволяє класифікувати тип фінансової стійкості підприємства (табл. 1.7).

Таблиця 1.7.

Визначення типу фінансової стійкості. 4 етап

Тип фінансової стійкості	Трактування	Необхідні умови
Абсолютна	Вся величина запасів фінансується за рахунок власних оборотних коштів.	$Z_B \geq 0$ $Z_{B+D_3} \geq 0$ $Z_{B+D_3+K_3} \geq 0$
Нормальна	Запаси покриваються за допомогою власних оборотних коштів та довгострокових зобов'язань.	$Z_B < 0$ $Z_{B+D_3} \geq 0$ $Z_{B+D_3+K_3} \geq 0$
Нестійкий стан	Запаси покриваються за допомогою власних оборотних коштів, довгострокових та поточних зобов'язань.	$Z_B < 0$ $Z_{B+D_3} < 0$ $Z_{B+D_3+K_3} \geq 0$
Критичний (кризовий) стан	Джерел формування недостатньо для покриття усіх запасів.	$Z_B < 0$ $Z_{B+D_3} < 0$ $Z_{B+D_3+K_3} < 0$

Джерело: складено автором на основі [42 с. 268, 47].

Абсолютна та нормальна фінансова стійкість характеризуються високим рівнем прибутковості господарської діяльності та відсутністю порушень фінансової дисципліни. Підприємство є незалежним від кредиторів.

Нестійкий фінансовий стан характеризується порушенням платіжної дисципліни, збоями у надходженні грошових коштів, зниженням прибутковості. Але фінансова стійкість може вважатися прийнятною у тому випадку, якщо:

- вартість готової продукції та запасів рівна або більше суми короткострокових позик та інших позикових коштів, залучених до формування запасів;

- сума незавершеного виробництва та витрат майбутніх періодів не перевищує суми власного оборотного капіталу.

У протилежному випадку можна кваліфікувати погіршення фінансового стану.

Кризова фінансова ситуація характеризується наявністю простроченої кредиторської заборгованості, яка не може бути погашена вчасно. У цьому випадку платіжний баланс гарантується за рахунок простроченої заробітної плати, кредитів банків, постачальників, бюджетів тощо.

Крім визначення фінансової стійкості за достатністю джерел фінансування, здійснюють також аналіз показників, що характеризують стабільність бізнесу з погляду забезпечення прибутковості основної діяльності. До цих показників них належать поріг рентабельності та запас фінансової стійкості, що розраховується за формою 2 – Звіт про фінансові результати.

Поріг рентабельності (1.1) вказує на необхідну суму операційного доходу, що дозволить повністю покрити операційні витрати підприємства:

$$ПР = \frac{ПВ}{КМД} \quad (1.1)$$

де ПР – поріг рентабельності.; ПВ – постійні витрат.; КМД – коефіцієнт маржинального доходу як відношення маржинального доходу до операційного доходу [16, с. 194].

Підприємство тим більш фінансово стійке, чим більше величина порога рентабельності прагне до нуля.

Запас фінансової стійкості (1.2) показує на скільки максимально

допускається зменшення операційного доходу в рамках забезпечення прибутковості операційної діяльності. Чим більше значення показника, тим фінансово стабільнішим є підприємство. Розраховується за формулою:

$$\text{ЗФС} = \frac{\text{ОД} - \text{РП}}{\text{ОД}} * 100\% \quad (1.2)$$

де ЗФС – запас фінансової стійкості, %; ОД – операційний дохід; РП – поріг рентабельності [69, с.113].

Різниця між ОД та РП є зоною фінансової стійкості (запасом міцності).

Тому фінансово-економічний стан суб'єкта господарювання аналізується на наявність ознак банкрутства, в тому числі оцінюється фінансова стійкість. Система показників фінансової стабільності складається з сукупності суміжних показників, що характеризують фінансову стійкість за структурою та станом майна та джерел його формування, абсолютних показників, що описують наявність популяцій з джерелами формування та дозволяють ідентифікувати відповідні види. Фінансова стабільність, рентабельність Пороги та межі фінансової стабільності. Визначення тенденцій розрахованих показників фінансової стабільності підприємства, тимчасовий аналіз та порівняння окремих розрахованих показників фінансової стійкості з рекомендованими нормативними показниками є одним із елементів визначення ризику банкрутства.

1.3. Методи визначення банкрутства підприємства

В умовах нестабільної економічної ситуації, що швидко змінюється і обмежує підприємства в прогнозуванні своєї діяльності, значна кількість вітчизняних підприємств перебуває у кризовому стані та нездатні відповідати за своїми зобов'язаннями. Без належних запобіжних заходів така ситуація може призвести до серйозних дисбалансів в діяльності підприємства та неспроможності забезпечити фінансування виробничого процесу, що призведе до банкрутства. Чільне місце в системі заходів запобігання банкрутства посідає

моніторинг ймовірності настання банкрутства. Завчасне діагностування можливості банкрутства допоможе ефективніше запобігти його настанню.

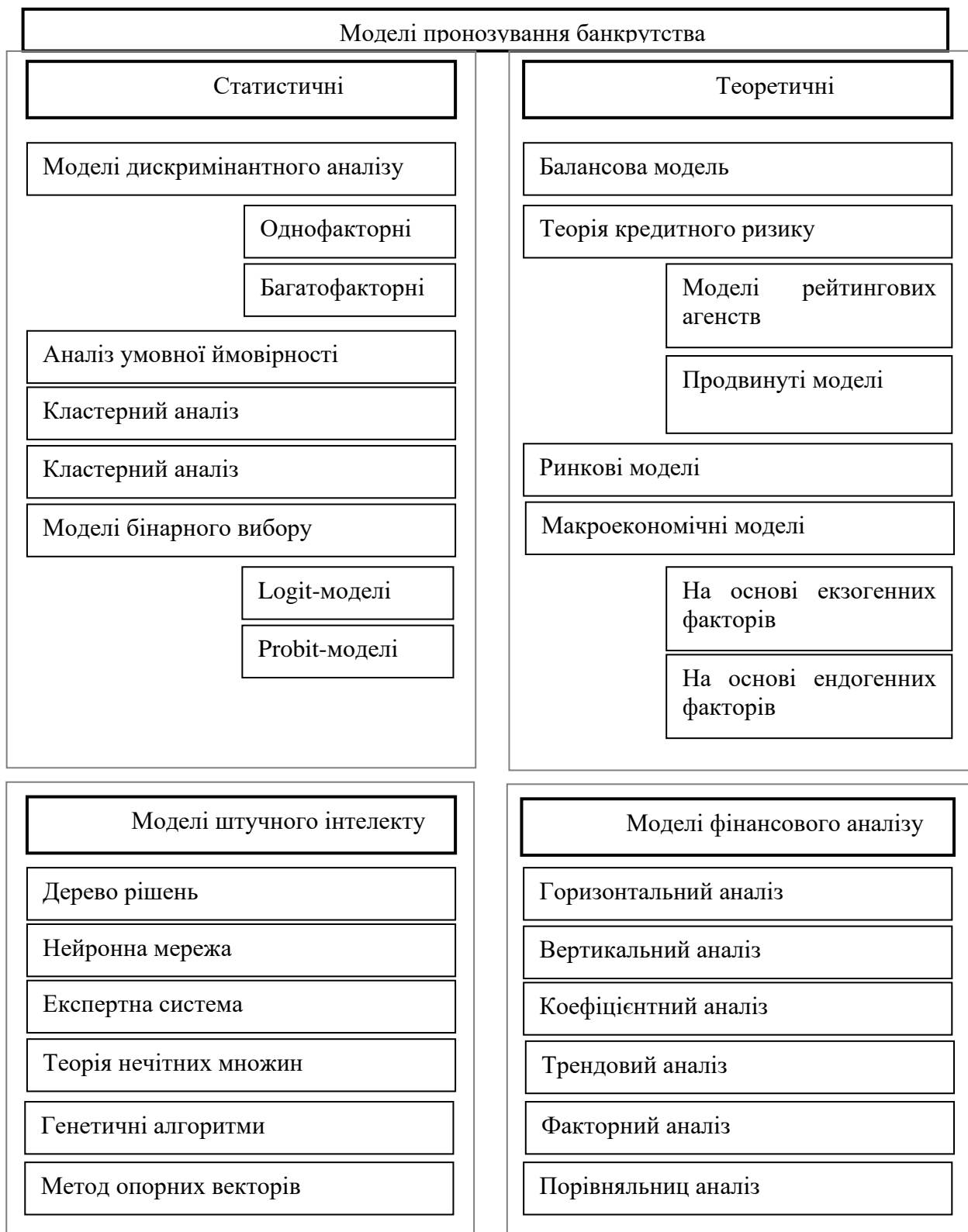

Рис 1.2. Класифікація моделей прогнозування ймовірності банкрутства
Джерело: складено автором на основі [34, 60].

Діагностика банкрутства – це аналіз наближеності фінансового стану підприємства до неплатоспроможності або банкрутства. Для діагностики настання банкрутства на підприємстві використовують різні методи і моделі (рис. 1.2).

Найпоширенішими з них є дискримінаційні моделі. Суть використання дискримінантних моделей для оцінки ймовірності банкрутства полягає у використанні математичних і статистичних методів для побудови функції зі змінними показниками та певними коефіцієнтами, які відображають ступінь впливу змінного показника на кінцевий комплексний показник. Отримане за моделлю значення порівнюється з критичним значенням і робиться висновок.

До найпоширеніших моделей прогнозування банкрутства підприємства належать п'ятифакторна модель Альтмана, моделі Таффлера, Спрінггейта, модель Creditmen, показники Бівера, моделі Терещенка та Матвійчука. Зарубіжні моделі розроблені іноземними вченими для зарубіжних економік з відмінними від українських темпами інфляції, податковим середовищем, енерго- та трудомісткістю підприємств. Ці аналітичні методи розроблені на основі статистичних даних у західних країнах, тому початкові умови побудови цих моделей сильно відрізняються від українських. Перелік факторів та ступінь їх впливу на результативні показники залежить від типу ринку, рівня розвитку національної економіки, державної політики тощо. Тому закордонні моделі потребують коригування під вітчизняні умови. Модель Терещенка та модель Матвійчука частково вирішують цю проблему. У додатку А наведено порядок визначення ймовірності банкрутства за цими моделями.

Зарубіжні моделі використовуються в українській практиці разом з вітчизняними. Тому необхідний детальний аналіз та порівняння існуючих методів оцінки ймовірності банкрутства. Переваги та недоліки моделей, а також причини, чому зарубіжні моделі можуть виявитись непридатними для української реалії, наведені у додатку Б.

З додатку Б бачимо, що серед недоліків зарубіжних моделей для застосування їх в Україні в основному:

– Невідповідність часу розробки і застосування цих моделей. Більшість зарубіжних моделей були розроблені понад 50 років тому. Застосування в сучасних умовах часто ускладнюється наявністю глобальних і локальних фінансово економічних криз;

– Деякі складності у досягненні ідентичності запропонованих показників за даними вітчизняної фінансової звітності, адже присутні значні розбіжності у веденні обліку відповідно із міжнародними та національними стандартами бухгалтерського обліку. Методи розрахунку деяких показників у західній та вітчизняній практиці фінансового аналізу є різними;

– Недолік у присвоєнні вагових значень показникам (розмір коефіцієнту). В умовах іншої економіки вплив того чи іншого показника може бути слабшим чи сильнішим, ніж у вихідних умовах розробки моделі;

– Не враховується галузеві особливості діяльності підприємств (так більша сума дебіторської заборгованості підприємств торгівлі, ніж у промислового підприємства, не обов'язково означає гірший стан справ першого);

– Багато моделей дають занадто узагальнену оцінку і не надають розгалуженої класифікації ступенів фінансової стійкості підприємства та ймовірності настання банкрутства;

– Прогнозна здатність деяких моделей низька, отримані значення не можуть довго залишатися актуальними або оцінки можуть бути отримані запізно;

– Спектр підприємств, які можуть використовувати зарубіжні дискримінантні моделі, часто обмежується підприємствами, акції яких котируються на фондовій біржі

– Не врахування факторів неекономічного впливу.

Крім того, Шапурова О.О. вважає, що зведений показник не враховує показники кон'юнктури галузі, тенденцій ринку, конкурентів та постачальників, оскільки основним розрахунком є переважно фінансові показники. До розрахованих коефіцієнтів не входить плинність кадрів,

фондовіддача, матеріаломісткість та інші важливі характеристики діяльності підприємств [78].

Проте у перелічених в додатку Б зарубіжних моделей є свої переваги, такі як висока прогнозна точність, простота розрахунку, доступність вихідних даних, тому їх застосування як додаткових поряд із вітчизняними може бути доцільним для українських підприємств. Вітчизняні моделі усувають основний недолік зарубіжних – вони розроблені спеціально для українських реалій діяльності суб'єктів господарювання. Натомість мають інші недоліки, зокрема вони також не враховують галузеві особливості діяльності. Тож доцільність застосування всіх моделей для конкретного підприємства доцільно перевірити на практиці, перевіривши їх прогнозну здатність на минулих періодах і співставивши отримані результати з фактичним станом підприємства у прогнозному періоді.

Отже, найбільш поширеними для прогнозування ймовірності банкрутства є багатофакторні дискримінантні моделі. Кожна з моделей має свої переваги і недоліки, деякі з недоліків однієї моделі нівелюються перевагами інших. Серед недоліків зарубіжних моделей – розробка їх для економік, в основному, США та Канади, не врахування галузевих особливостей, відмінності у веденні обліку за національними та міжнародними стандартами звітності. Вітчизняні моделі хоч і вирішують деякі з цих недоліків, але мають багато своїх. Тому їх необхідно використовувати в комбінації, поєднуючи ліквідність балансу, працездатність капіталу та аналіз фінансової стабільності, щоб забезпечити більш глибоку оцінку та більшу точність результатів.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ПРОГНОЗУВАННЯ ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПрАТ «МХП»

2.1. Аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства

Оцінка фінансового стану компанії у короткостроковій перспективі може бути проведена за допомогою показників ліквідності та платоспроможності, які разом характеризують здатність компанії повністю та вчасно погашати свій борг.

Під час оцінки фінансового стану підприємства з погляду ризику настання банкрутства, одними із важливих індикаторів є його платоспроможність та ліквідність. Для розрахунку відповідних показників та діагностики фінансового стану і ризику настання банкрутства було обрано приватне акціонерне товариство «МХП» (ПрАТ «МХП») з огляду на розкриття ним фінансової інформації як емітента цінних паперів (Додатки В, Д, Е) [54].

ПрАТ «МХП» – провідна українська сільськогосподарська компанія, що веде діяльність у чотирьох сегментах: рослинництво, птахівництво та супутнє виробництво, інші сільськогосподарські операції та європейський операційний сегмент. Основний напрямок діяльності компанії – виробництво курятини, що склало 68% від виручки групи у 2020 році. МХП контролює повний цикл виробництва курячого м'яса (вирощування зерна, виготовлення комбікормів, вирощування батьківського поголів'я та інкубація яєць, розведення та забій птиці, виготовлення м'ясопродуктів та м'ясних напівфабрикатів, дистрибуція, власні точки продажу) та є вертикально інтегрованою компанією. Вертикально-інтегрована бізнес модель дозволяє компанії контролювати якість продукції, її ціну та собівартість і зберігати високий рівень незалежності від зовнішніх постачальників [45]. Географічна диверсифікація включає операційну діяльність у 11 країнах та 87 експортних ринків. Стратегічний пріоритет

компанії – трансформація з сировинної на кулінарну компанію.

Спочатку здійснимо аналіз ліквідності. Він проводиться у декілька етапів.

1 етап. Групування усіх активів балансу за ознакою рівня ліквідності. Порядок розрахунку показників наведений в Додатку Ж (табл Ж.1), результат групування активів за рівнем ліквідності для ПрАТ «МХП» наведений у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Групування активів за рівнем ліквідності

Група активів	2016	2017	2018	2019	2020
Високоліквідні (A ₁)	1291641	704950	1071685	2128855	2192462
Середньоліквідні (A ₂)	15584701	11537142	11090068	14683017	16806456
Низьколіквідні (A ₃)	2101193	845984	2881830	1698456	1608998
Важколіквідні (A ₄)	21740959	27282960	15481248	13633005	11860869
Валюта балансу	40718494	40371036	30524831	32143333	32468785

Джерело: складено автором на основі [5].

2 етап. Групування пасивів за терміновістю оплати. Порядок віднесення тієї чи іншої статті балансу до певної групи наведено у додатку Ж (табл. Ж.2), результат групування для ПрАТ «МХП» наведено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Групування пасивів за терміновістю оплати

Група пасивів	2016	2017	2018	2019	2020
Найбільш термінові (П ₁)	25173814	22103847	18122080	23534386	22972889
Короткострокові (П ₂)	5826904	3249143	4903518	6291911	1289812
Довгострокові (П ₃)	16997285	21248138	20945871	10896888	18416792
Постійні (П ₄)	-7279509	-6230092	-13446638	-8579852	-10210709
Валюта балансу	40718494	40371036	30524831	32143333	32468784

Джерело: складено автором на основі [5].

3 етап. Створення розрахункової таблиці, яка порівнює відповідні групи активів і пасивів (A₁ – П₁, A₂ – П₂, A₃ – П₃, A₄ – П₄) та визначає надлишки (нестачі) платіжних засобів для погашення зобов'язань (таблиця 2.3).

Порівняння відповідних груп активів та пасивів

Показник	2016	2017	2018	2019	2020
A ₁ -П ₁	-23882173	-21398897	-17050395	-21405531	-20780427
A ₂ -П ₂	-21411605	-14786285	-15993586	-20974928	-18096268
A ₃ -П ₃	5178316	5384108	10564808	6881396	8601711
A ₄ -П ₄	-14461450	-21052868	-2034610	-5053153	-1650160
Ліквідність балансу	Меншою мірою ліквідний	Меншою мірою ліквідний	Меншою мірою ліквідний	Меншою мірою ліквідний	Меншою мірою ліквідний

Джерело: складено автором на основі [5].

Баланс підприємства буде вважатися ліквідним у випадку такого співвідношення між активами і пасивам відповідних груп: $A_1 \geq P_1$, $A_2 \geq P_2$, $A_3 \geq P_3$, $A_4 \leq P_4$. Обов'язковими умовами є перших три. Якщо одна або декілька з них не виконується, то баланс вважається більшою або меншою мірою ліквідний, якщо жодна – абсолютно неліквідний.

Аналіз ліквідності балансу ПАТ «МХП» за 2016-2020 роки показує, що баланс підприємства протягом усього періоду був менш ліквідним, а саме:

- порівняння A₁-П₁ вказує на те, що найбільш ліквідні активи не можуть покрити найбільш термінові зобов'язання. Але в нинішніх умовах господарювання багато підприємств та економістів допускають невиконання нерівності $A_1 \geq P_1$, адже підприємству недоцільно утримувати велику частку грошових коштів у балансі за високої інфляції, оскільки вони швидко знецінюватимуться;

- порівняння A₂-П₂ свідчить про неплатоспроможність підприємства у середньостроковому періоді. Сума короткострокових зобов'язань перевищує активи середньої ліквідності. Отже навіть після погашення дебіторської заборгованості за товари і надходження грошових коштів на рахунки підприємство не зможе розрахуватися з кредиторами;

- порівняння A₃-П₃ відображає перспективну ліквідність, на основі якої можна казати про довгостроково орієнтовану платоспроможність підприємства. Запасів, які підприємство могло б потенційно реалізувати для

погашення довгострокових зобов'язань у ПрАТ «МХП» достатньо [15]. Нестача середньоліквідних активів була частково скомпенсована надлишком активів групи А₃, рівень покриття яких є високим. Однак ця компенсація є лише вартісною. Насправді ж активи меншого ступеня ліквідності не завжди можуть повністю замінити активи вищого ступеня ліквідності.

– при порівнянні А₄-П₄ підприємство вважається стійким, якщо вартість неліквідних активів менша від вартості довгострокових зобов'язань і власного капіталу. У ПрАТ «МХП» ситуація зворотня. Підприємство не відповідає мінімальним умовам фінансової стійкості, у нього відсутні власні оборотні кошти.

Тому можна вказати на фінансову нестабільність підприємства у короткостроковій перспективі, але ситуація ще не є критичною, оскільки у більш довготривалій перспективі підприємство є ліквідним та платоспроможним.

4 етап. Розрахунок загального показника ліквідності. Для остаточного визначення міри ліквідності балансу загальний коефіцієнт ліквідності можна визначити за формулою:

$$\frac{A_1 \times d_{A1} + A_2 \times d_{A2} + A_3 \times d_{A3}}{П_1 \times d_{П1} + П_2 \times d_{П2} + П_3 \times d_{П3}} \quad (2.1)$$

де d_{A1} та $d_{П1}$ – частки цих груп активів та пасивів в їх загальній сумі.

Розрахунок загального показника ліквідності наведено у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Розрахунок загального показника ліквідності ПрАТ «МХП» за 2016-2020 рр

Показник	2016	2017	2018	2019	2020
<i>I</i>	2	3	4	5	6
d_{A1}	0.07	0.05	0.07	0.12	0.11
d_{A2}	0.82	0.88	0.74	0.79	0.82
d_{A3}	0.11	0.06	0.19	0.09	0.08
$\sum d_{An}$	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
$d_{П1}$	0.52	0.47	0.41	0.58	0.54

1	2	3	4	5	6
$d_{П2}$	0.12	0.07	0.11	0.15	0.03
$d_{П3}$	0.35	0.46	0.48	0.27	0.43
$\sum d_{П}$	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
$A_1 \times d_{A1}$	87911.13	37970.02	76345.43	244837.56	233254.52
$A_2 \times d_{A2}$	12798443.28	10169993.32	8175552.87	11647064.72	13706236.15
$A_3 \times d_{A3}$	232644.12	54682.52	552058.92	155845.58	125625.25
$\sum A_n \times d_{An}$	13118998.53	10262645.86	8803957.22	12047747.86	14065115.92
$\Pi_1 \times d_{\Pi1}$	13203068.29	10484296.69	7468701.66	13600786.00	12365508.40
$\Pi_2 \times d_{\Pi2}$	707379.64	226538.08	546820.23	972127.89	38979.26
$\Pi_3 \times d_{\Pi3}$	6019160.78	9688249.79	9977595.06	2915836.96	7947100.67
$\sum \Pi_n \times d_{\Pi n}$	19929608.72	20399084.57	17993116.95	17488750.86	20351588.33
ЗПЛ=	0.66	0.50	0.49	0.69	0.69

Джерело: складено автором на основі [5].

Значення загального показника ліквідності балансу показує, що платіжні зобов'язання перевищували платіжні засоби протягом аналізованого періоду, що вказує на наявність проблем з ліквідністю. Показник знаходиться в діапазоні від 0,49 до 0,69 і за цей період жодного разу не наближався до одиниці.

Щоб продемонструвати динаміку показника побудуємо графік.

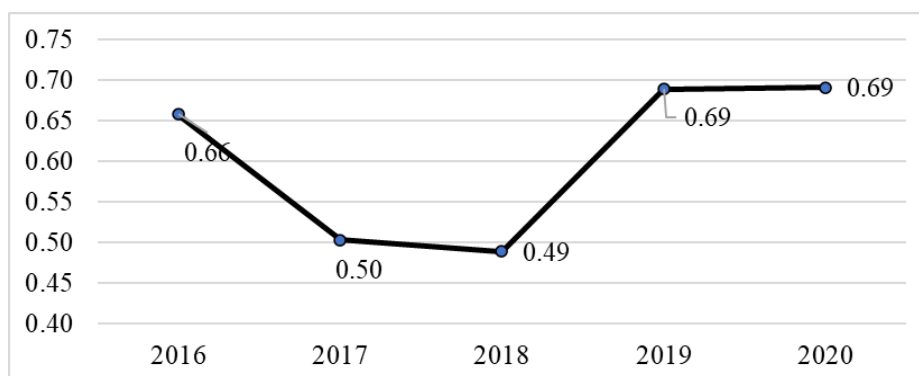

Рис. 2.1. Динаміка загального показника ліквідності ПрАТ «МХП» у 2016-2020 рр

Джерело: складено автором на основі [5].

Компанія мала найбільш ліквідний баланс у 2019-2020 роках, але й це значення не було достатнім щоб позитивно охарактеризувати структуру балансу ПрАТ «МХП». Збільшення загального показника ліквідності за останніх три роки свідчить про позитивну динаміку ліквідності балансу (рис 2.1).

5 етап. Розрахунок відносних показників ліквідності та платоспроможності. Порядок їх розрахунку наведений у додатку 3. Значення показників за аналізований період наведені у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5.

**Відносні показники ліквідності та платоспроможності ПрАТ «МХП»
у 2016-2020 рр**

Назва показника	2016	2017	2018	2019	2020	Темп приросту, п.п
Показники ліквідності						
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0.042	0.028	0.047	0.071	0.090	1.567
Коефіцієнт уточненої ліквідності	0.537	0.474	0.521	0.562	0.783	0.187
Коефіцієнт загальної ліквідності	0.612	0.516	0.653	0.621	0.849	0.202
Коефіцієнт маневреності	1.652	1.949	0.590	1.305	0.354	-0.331
Показники платоспроможності						
Коефіцієнт довгострокового фінансового забезпечення 1-го ступеня	-0.335	-	-0.874	-0.636	-0.870	1.758
Коефіцієнт довгострокового фінансового забезпечення 2-го ступеня	-0.335	-	-0.869	-0.629	-0.861	1.756
Коефіцієнт довгострокового фінансового забезпечення 3-го ступеня	1.873	1.480	1.972	2.358	2.737	0.593

Джерело: складено автором на основі [5].

Коефіцієнт абсолютної ліквідності ПрАТ «МХП» показує, що якщо термін погашення зобов'язань настане найближчим часом, то компанія, швидше за все, погасить від 2,8% до 9% своїх поточних зобов'язань коштами від реалізації найбільш ліквідних активів протягом аналізованого періоду.

Економісти рекомендують підприємствам тримати таку суму найліквідніших активів достатню, щоб покрити 20-35% поточних зобов'язань. Допустимим є значення 10-20%. Водночас зберігати великі суми грошових коштів на рахунках для підприємства не є вигідним і може знижувати ефективність його діяльності. Крім того, кількість грошових коштів на рахунках компанії – величина швидко змінна (а розрахунок проводиться на дату складання балансу), у зв'язку з цим слід мати на увазі, що коефіцієнт швидкої ліквідності ефективніший для оцінки поточного стану компанії, ніж здійснення прогнозу [18]. Зважуючи все сказане і позитивну динаміку показника у останніх 4 роки, можна оцінити абсолютну ліквідність ПрАТ «МХП» як задовільну.

Коефіцієнт уточненої ліквідності показує, що в період з 2016 по 2020 роки оборотні активи компанії покривали короткострокову заборгованість на величину від 47,4% до 78,3%. В літературі часто зустрічається рекомендоване значення цього показника від 0,7 до 1,5. Показник зростав з 2017 до 2020, а його приріст за 5 років склав 0.18 п.п. і значення показника наприкінці 2020 року увійшло в рекомендований інтервал. Тому за цим показником оцінка ліквідності підприємства задовільна.

Коефіцієнт загальної ліквідності показує, що від 52% до 85% поточних зобов'язань ПрАТ «МХП» може погасити за рахунок усіх оборотних активів протягом аналізованого періоду. Значення показника у аналізованого підприємства за весь період нижче порогового, одиниці. Це означає, що його зобов'язання перевищують оборотні активи. Якщо коефіцієнт поточної ліквідності нижчий за 100%, це означає, що оборотний капітал від'ємний, деякі довгострокові активи фінансуються короткостроковими коштами, а підприємство порушує правила фінансування і йому загрожує неплатоспроможність. Проте динаміка показника за період аналізу позитивна.

Коефіцієнт маневреності. Чисельник формули показує наявний чистий оборотний капітал – здатність підприємства погашати свої поточні зобов'язання

поточними активами. Він є різницею між поточними активами та поточними

зобов'язаннями. У ПрАТ «МХП» ця різниця від'ємна. Знаменник формули, тобто власний капітал підприємства, також від'ємний протягом аналізованого періоду. Тому хоч коефіцієнт і додатний, але економічного змісту в даному випадку він не несе. Можна лише сказати, що якщо чистий оборотний капітал від'ємний, то компанії не вистачає оборотних активів для погашення короткострокової заборгованості [66].

Тому хоч динаміка показників ліквідності є позитивною, підприємство ризикує не розплатитися за своїми поточними зобов'язаннями наявними у нього ліквідними активами.

Коефіцієнти довгострокового фінансового забезпечення 1-го, 2-го та 3-го ступеня відображають покриття необоротних активів довгостроковим капіталом, а отже показують ступінь дотримання рівноваги балансу підприємства.

Прийнято вважати, що коефіцієнт довгострокового фінансового забезпечення 1-го ступеня повинен бути більшим ніж 0,5—0,7. У даного підприємства цей показник взагалі від'ємний через від'ємний власний капітал.

Значення коефіцієнта довгострокового фінансового забезпечення 2-го ступеня повинно бути більшим за одиницю, для того щоб підприємство могло вважатись потенційно платоспроможним. Значення цього показника у ПрАТ «МХП» знаходиться на незадовільному рівні.

Обчислені показники довгострокового фінансового забезпечення ПрАТ «МХП» 1-го та 2-го ступеня свідчать про недотримання рівноваги у покритті довгостроковим капіталом необоротних активів. Збільшення активів підприємства не збалансовано зі здатністю підприємств формувати фінансові ресурси.

Задовільним є лише значення та зростаюча динаміка коефіцієнта довгострокового фінансового забезпечення 3-го ступеня, коли в обрахунок коштів для фінансування необоротних активів включаються довгострокові зобов'язання, серед яких у підприємства наявні довгострокові кредити банків та інші довгострокові зобов'язання.

6 етап. Для завчасного виявлення тяжіння до формування незадовільної структури балансу, вжиття превентивних заходів щодо запобігання банкрутству проводиться експрес-оцінка фінансового стану компанії з використанням коефіцієнта Бівера (таблиця 2.6).

Оперативний аналіз наявності тенденцій до формування незадовільної структури балансу та вжиття попереджуючих заходів проводять з використанням коефіцієнта Бівера:

$$K_B = \frac{ЧП - А}{ДЗ_{сер} + ПЗ_c} \quad (2.2)$$

Таблиця 2.6

Динаміка коефіцієнту Бівера

	2016	2017	2018	2019	2020	Рекомендоване значення
Коеф Бівера	-0.092	-0.054	0.072	0.107	-0.076	>0,2

Джерело: складено автором на основі [5].

Коефіцієнт Бівера у ПрАТ «МХП» протягом усього аналізованого періоду не перевищує значення 0,2, що є ознакою формування незадовільної структури балансу.

Отже, розраховані показники дали змогу встановити відсутність у компанії достатнього рівня ліквідності та платоспроможності. Протягом досліджуваного п'ятирічного періоду ПрАТ «МХП» не має достатнього обсягу активів для покриття своїх поточних зобов'язань. Загальний показник ліквідності балансу сигналізує про недостатність ліквідних засобів для покриття платіжних зобов'язань підприємства, враховуючи строки надходження коштів і терміни погашення зобов'язань, – значення показника менше одиниці за увесь аналізований період, хоча у останні три роки його динаміка є позитивною. Відносні показники ліквідності свідчать про те, що ситуація з ліквідністю у ПрАТ «МХП» не є критичною і підприємство користується високою довірою кредиторів, але коефіцієнт загальної ліквідності не дорівнює одиниці і означає, що всіх наявних у підприємства ліквідних активів недостатньо для погашення поточних зобов'язань. Позитивною є

динаміка до збільшення показників ліквідності. Показники довгострокового фінансового забезпечення 1-го та 2-го ступеня свідчать про недотримання рівноваги у покритті довгостроковим капіталом необоротних активів, показник 3-го ступеня є задовільним. Це свідчить про недостатній обсяг власного капіталу для фінансування необоротних активів.

2.2. Аналіз фінансової стійкості та прибутковості підприємства

Фінансова стійкість – одна з найбільш важливих характеристик фінансового стану підприємства з погляду забезпечення стабільності його діяльності у довгостроковій перспективі. У фінансово стійкого підприємства ризик банкрутства зменшується.

Відповідно до методики наведеної у розділі 1, на першому етапі оцінки фінансової стійкості ПрАТ «МХП» ми здійснили аналіз абсолютних та відносних показників фінансової стійкості за 2016-2020 рр.

Першим кроком було обраховано вихідну інформацію для здійснення подальших розрахунків (табл 2.7).

Таблиця 2.7

Визначення за даними балансу показників вихідної інформації

Показник	2016	2017	2018	2019	2020	Відносне відхилення
Власні оборотні кошти	-29020468	-33575621	-29006777	-22304893	-22179450	23.57
Довгострокові зобов'язання	16997285	21248138	20945871	10896888	18416792	8.35
Короткострокові кредити та позики	1869426	270000	1410524	0	0	-100.00
Запаси	1909386	636092	1827411	484128	508355	- 73.38

Джерело: складено автором на основі [5].

Попередньо з таблиці бачимо, що власні оборотні кошти кошти від'ємні за рахунок наявності великої суми непокритого збитку у власному капіталі. З метою компенсації від'ємного значення власного капіталу в стабільних

джерелах фінансування діяльності підприємство нарощувало довгострокові зобов'язання і забезпечення (+8.35%). Але повністю компенсувати скорочення власного капіталу довгостроковими зобов'язаннями і забезпеченнями не вдалося, адже наявних коштів навіть у сумі не вистачає для фінансування запасів (таблиця 2.8)

Таблиця 2.8

Розрахунок показників, що характеризують наявність відповідних джерел формування запасів

Показник	2016	2017	2018	2019	2020	Відносне відхилення
Наявність власних оборотних коштів для покриття запасів	-29020468	-33575621	-29006777	-22304893	-22179450	-23.57
Наявність власних оборотних коштів та довгострокових зобов'язань для покриття запасів	-12023183	-12327483	-8060906	-11408005	-3762658	-68.70
Наявність всіх джерел для формування запасів	-10153757	-12057483	-6650382	-11408005	-3762658	-62.94

Джерело: складено автором на основі [5].

Отже жодного разу за усі періоди запаси не покривались власними оборотними коштами навіть в малих частинах, а постійно фінансувались за рахунок позикових коштів через велику суму непокритого збитку. Хоч наприкінці 2020 року непокритий збиток дещо зменшився.

Довгострокових зобов'язань у чистому вигляді більше, ніж запасів, і на перший погляд достатньо для їх фінансування. Але так як власного капіталу не вистачало навіть для фінансування необоротних активів через наявні непокриті збитки, це зумовило нестачу власних оборотних коштів для фінансування запасів. Від'ємний коефіцієнт забезпеченості запасів усіма джерелами фінансування свідчить про те, що запаси підприємства фінансуються за рахунок позикових коштів [11, 14] (таблиця 2.9).

Розрахунок показників забезпеченості запасів джерелами формування

Показник	2016	2017	2018	2019	2020	Відносне відхилення
Надлишок (нестача) власних оборотних коштів для покриття запасів	-30929854	-34211713	-30834188	-22789021	-22687805	- 26.65
Надлишок (нестача) власних оборотних коштів та довгострокових зобов'язань для покриття запасів	-13932569	-12963575	-9888317	-11892133	-4271013	- 69.35
Надлишок (нестача) всіх джерел для формування запасів	-12063143	-12693575	-8477793	-11892133	-4271013	- 64.59
Тип фінансової стійкості	Критична	Критична	Критична	Критична	Критична	x
Кофіцієнт забезпеченості запасів відповідними джерелами фінансування	-5.32	-18.96	-3.64	-23.56	-7.40	39.19

Джерело: складено автором на основі [5].

На основі проведеного аналізу було визначено тип фінансової стійкості ПрАТ «МХП» на кінець п'яти останніх періодів його функціонування. Так як запаси не покриваються джерелами їх формування $Z_v < 0$, $Z_{v+Dz} < 0$, $Z_{v+Dz+Kz} < 0$ у 2016-2020 рр, то тип фінансової стійкості у ПрАТ «МХП» – критична. Відповідно до розрахунків, довгострокових зобов'язань та короткострокових кредитів і позик, власних оборотних коштів на кінець усіх аналізованих періодів недостатньо для формування запасів. Недостатня фінансова стійкість призводить до неплатоспроможності підприємства. Підприємство не здатне функціонувати і розширюватись, зберігати рівновагу активів і пасивів, не є інвестиційно привабливим.

Далі було здійснено розрахунок відносних показників фінансової

стійкості. Коефіцієнт автономії МХП менше нуля, частка власного капіталу у загальній вартості усіх пасивів від'ємна, адже у підприємства наявні непокриті збитки. Це свідчить про повну фінансову залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування та про низький рівень фінансової стійкості. Негативною є тенденція до зменшення значення показника, показник у даного підприємства зменшився на 78 % з 2016 по 2020 рр. (таблиця 2.10).

Таблиця 2.10

Відносні показники фінансової стійкості

Показник	2016	2017	2018	2019	2020	Відносне відхилення базисне
Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності)	-0.18	-0.16	-0.44	-0.27	-0.32	-77.76
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	1.18	1.15	1.44	1.27	1.31	11.51
Коефіцієнт фінансового ризику	-6.59	-7.41	-3.25	-4.70	-4.14	-37.27
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	1.75	1.42	2.82	4.90	2.27	30.02
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	3.99	5.34	2.14	2.57	2.15	-46.08
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними оборотними коштами	-1.53	-2.57	-1.93	-1.20	-1.08	-29.62
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами	-15.20	-52.78	-15.87	-46.07	-43.63	187.06

Джерело: складено автором на основі [5].

Значення показника концентрації позикового капіталу вище одиниці означає, що компанія має більше боргів, ніж активів. Останнє говорить про те, що компанія може збанкрутувати. Негативною є тенденція до зростання значення показника – у ПрАТ «МХП» показник збільшився на 11.51% за 5 років. З іншого боку високий рівень концентрації позикового капіталу свідчить про високий рівень довіри кредиторів.

Коефіцієнт фінансового ризику має показувати скільки гривень позикових коштів залучено на 1 гривню власного капіталу. В даному випадку показник не має змісту, оскільки збиток перевищує суму всіх інших статей пасиву в першому розділі балансу, а підприємство має від'ємний коефіцієнт

власного капіталу. Активів підприємства недостатньо для виконання зобов'язань щодо погашення кредиту [4].

Зростання на 30.02% за 5 років коефіцієнта довгострокового залучення позикових коштів свідчить про підвищення залежності ПраТ «МХП» від зовнішніх джерел фінансування. Економічний зміст показника дещо викривлений через велику суму непокритого збитку, яка призвела до від'ємного значення власного капіталу. Внаслідок цього аналіз показав, що підприємства залежить від позикових джерел фінансування більш ніж на 100%. Таке значення цього показника негативно впливає на компанію з точки зору фінансової стабільності, що означає, що підприємство сильно залежить від зовнішніх інвесторів. Така ситуація в основному пов'язана з недостатнім довгостроковим доходом і недостатнім збільшенням власного капіталу.

Коефіцієнт маневреності показує частку власного капіталу підприємства, яка знаходиться в обігу. Коефіцієнт відображає частку власних коштів підприємства, спрямовану на фінансування оборотних активів. Власного капіталу МХП не вистачає для фінансування оборотних коштів і власні оборотні кошти підприємства від'ємні. Через те, що від'ємним є і власний капітал і власні оборотні кошти значення підприємства набуває додатного значення, хоча насправді у підприємства немає власного капіталу для фінансування оборотних активів [24].

Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами та коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами від'ємні через від'ємний показник оборотних коштів підприємства. Отже підприємство не фінансує оборотні активи і запаси за рахунок власних фінансових ресурсів і підприємство не здатне самостійно забезпечувати ресурсами свою операційну діяльність [32, 37].

Крім розрахунку показників фінансової стійкості на основі балансу, аналізуються коефіцієнти формування показників, що характеризують стабільність компанії, з погляду забезпечення рентабельності господарської діяльності. Серед цих показників провідними є поріг рентабельності та запас

фінансової стійкості.

Розрахунок порога рентабельності і запасу фінансової стійкості було проведено для ПрАТ «МХП» на початок та кінець аналізованого періоду. Результат обрахунку показників наведено у таблиці 2.11.

Таблиця 2.11

Вихідні дані для розрахунку порога рентабельності та запасу фінансової стійкості

Показник	Умовне позначення	Звітні періоди, тис. грн.		Темп приросту, %
		2016	2020	
Операційний дохід	ОД	20097625	36459449	81.41
Змінні витрати	ЗВ	12447720	7772079	-37.56
Маржинальний дохід	МД	7649905	28687370	275.00
Постійні витрати	ПВ	9445205	26235453	177.76
Прибуток (збиток) від операційної діяльності	П	-1795300	2451917	-236.57
Коефіцієнт маржинального доходу	КМД	0.38	0.79	106.71
Поріг рентабельності	ПР	24814189	33343250	34.37
Питома вага порогу рентабельності в операційному доході	ПР/ ОД	1.235	0.915	x

Джерело: складено автором на основі [5].

Результати розрахунку показують, що точка беззбитковості у 2016 році становить 24,814,188 грн., що являє собою суму операційного доходу, який може повністю покрити операційні витрати підприємства. Чим менше значення показника порогу рентабельності, тим більш фінансово стійкою з компанія. Але у 2020 році значення порогу рентабельності зросло на 34.37% і становило 33,343,250 грн. Отже підприємству необхідно більше операційного доходу, щоб покривати витрати і не давати утворюватися збиткам. З таблиці бачимо, що операційний дохід зріс, але темп зростання постійних витрат був більшим.

Варто звернути увагу не тільки на абсолютну та відносну зміну порога рентабельності, а і на його питому вагу в операційному доході. В 2016 році операційного доходу не вистачило для покриття операційних витрат, адже поріг рентабельності виявився вищим від операційного доходу. В 2020 році для

покриття операційних витрат використовувалось від 91.5% фактичного доходу.

Максимально допустимий відсоток зменшення операційного доходу, щоб операційна діяльність залишалась беззбитковою називається запасом фінансової стійкості та визначається за формулою [19, 24]:

$$\text{ЗФС} = \frac{\text{ОД} - \text{ПР}}{\text{ОД}} * 100\% \quad (2.3),$$

де ЗФС – запас фінансової стійкості, %; ОД – операційний дохід; ПР – поріг рентабельності [24].

Значення запасу фінансової стійкості на початку та в кінці аналізованого періоду для ПрАТ «МХП» наведено в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

Показник запасу фінансової стійкості ПрАТ «МХП»

	2016	2020
ОД - ПР	-4716564	3116199
ЗФС	-23.47	8.55

Джерело: складено автором на основі [5].

Різниця між ОД та ПР – це запас міцності, рівень поточної діяльності, що перевищує точку безбитковості. У 2016 році значення показника від’ємне. Від’ємний запас фінансової стійкості у 2016 році говорить про те, що операційна діяльність МХП була збитковою. У 2020 році значення показника 8.55% означає, що у разі зменшення операційного доходу на величину до 8.55% діяльність підприємства залишиться прибутковою, понад 8.55% – підприємство отримає збиток. Тобто чим більше значення показника, тим менший ризик настання збитковості і вищий рівень фінансової стійкості. Рівень даного показника у МХП є низьким і свідчить про нестабільність роботи підприємства за критерієм забезпечення прибутковості операційної діяльності [24, 32].

За допомогою способу ланцюгових підстановок було визначено вплив на поріг рентабельності наступних факторів: операційного доходу, постійних витрат, змінних витрат. Таким чином, поріг рентабельності за звітний рік зріс

на 8,53 млн. грн. (34%) порівняно з базовим роком, на що впливають наступні фактори (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Факторний аналіз порогу рентабельності ПрАТ «МХП»

Показник	Умовне позначення	Звітні періоди, тис. грн.		Абсолютне відхилення	Приріст	Метод ланцюгових підстановок
		2016	2016			
Операційний дохід	ОД	20097625	36459449	16361824	0.81	-10472573
Змінні витрати	ЗВ	12447719	7772078	-4675640	-0.38	-6492704
Постійні витрати	ПВ	9445205	26235453	16790247	1.78	25494339
Поріг рентабельності	ПР	24814188	33343250	8529061	0.34	x

Джерело: складено автором на основі [5, 69].

Збільшення постійних витрат на 16,79 млн грн (178%) призвело до збільшення порогу рентабельності на 25,49 млн грн. Змінні витрати зменшилися на 4,68 млн грн (38%) в результаті чого поріг рентабельності знизився на 6,49 млн грн. За рахунок зростання операційного доходу 16,36 млн грн (81%) поріг рентабельності зменшився на 10,47 млн грн. Тому основним фактором збільшення порогу рентабельності є зростання постійних витрат.

Отже, на основі отриманих значень показників забезпеченості запасів джерелами формування, було зроблено висновок, що власних оборотних коштів, довгострокових зобов'язань та короткострокових кредитів і позик на кінець усіх аналізованих періодів недостатньо для формування запасів. Динаміка більшості відносних показників негативна. Це дозволяє робити висновки про недостатню фінансову стійкість підприємства. Недостатня фінансова стійкість призводить до неплатоспроможності підприємства. У 2016 році операційна діяльність підприємства була збитковою, а у 2020 році 91.5% фактичного доходу використовувалось на покриття операційних витрат. Виходячи з аналізу здійсненого у цьому підрозділі фінансовий стан підприємства охарактеризовано як нестійкий.

2.3. Прогнозування ймовірності банкрутства ПрАТ «МХП» різними методами

Ефективність функціонування підприємств залежить від рішення їх керівників. Кращий спосіб попередити банкрутство – це виявити загрозу якомога раніше. Найпоширенішим методом діагностики ймовірності банкрутства є оцінка підприємства за допомогою дискримінантних моделей.

Для ПрАТ «МХП» були обраховані інтегральні показники та проведено їх оцінку відповідно до запропонованих авторами методик (табл 2.14)

Таблиця 2.14

Трактування результатів інтегральних показників дискримінантних моделей

Значення Z	Трактуванн
Модель Альтмана	
1,8 і менше	Ймовірність банкрутства дуже висока
від 1,81 до 2,7	Ймовірність банкрутства висока
від 2,71 до 2,9	Існує ймовірність банкрутства
3,0 і вище	Ймовірність банкрутства дуже низька
Модель Терещенка	
$Z > 2$	Фінансова стійкість на високому рівні, банкрутство не загрожує
$1 < Z < 2$	Фінансова стійкість знижена, підприємство потребує переходу переходу на антикризове управління, в такому випадку банкрутство йому не загрожує;
$0 < Z < 1$	Підприємство потребує фінансової санації, інакше йому загрожує банкрутство
$Z < 0$	Підприємство є напівбанкрутом
Модель Creditman	
$Z=100$	Фінансова ситуація задовільна;
$Z>100$	Фінансова ситуація хороша;
$Z<100$	Фінансова ситуація викликає занепокоєння.
Модель Спрінгейта	
$Z < 0,862$	Є висока ймовірність банкрутства;
$Z > 0,862$	Є низька ймовірність банкрутства;
Модель Таффлера	
$Z > 0,3$	У фірми хороші перспективи

Джерело: складено автором на основі [33, 35, 49, 77].

За моделлю Альтмана інтегральний показник протягом усіх 5 періодів був менше 1.8, що означає високу ймовірність банкрутства підприємства (табл

2.15).

Таблиця 2.15

**Прогнозування ймовірності банкрутства ПрАТ «МХП» за допомогою
Моделі Альтмана**

	2016	2017	2018	2019	2020
X1	-0.35433	-0.36457	-0.31379	-0.42246	-0.13508
X2	-0.12211	-0.06250	0.18217	0.21964	-0.07963
X3	0.00000	0.00000	0.42940	0.51771	0.00000
X4	-0.09100	-0.08102	-0.18456	-0.12777	-0.14506
X5	0.31251	0.44213	1.12906	1.14651	1.10795
Z	-0.25493	-0.06595	1.24227	1.33363	0.74818

Джерело: складено автором на основі [5, 33, 35, 49].

Автор моделі стверджує, що вона здатна спрогнозувати банкрутство з ймовірністю 94% і у 95% віднести підприємство до банкрутів за два роки наперед. Отже, за цим показником підприємство може бути визнане банкрутом [23].

Модель Creditmen також містить одне граничне значення – 100. У МХП показник протягом 5 років менше 100, через це фінансова ситуація викликає тривогу (2.16).

Таблиця 2.16

**Прогнозування ймовірності банкрутства ПрАТ «МХП» за допомогою
Моделі Creditmen**

	2016	2017	2018	2019	2020
X1	1.04162	0.69513	1.16358	1.78438	2.25909
X2	-3.79157	-3.37581	-7.68995	-5.32368	-6.04423
X3	0.31721	0.17462	0.35109	0.66230	0.67525
X4	16.55691	31.36880	62.96054	50.25518	42.77919
X5	3.78734	3.41213	3.79758	6.06231	3.54126
Z	17.91152	32.27488	60.58285	53.44049	43.21056

Джерело: складено автором на основі [5, 33, 35, 49].

Критичне значення для моделі Спрінгейта одне – 0,862. Значення інтегрального показника для даної моделі наведено в таблиці 2.17.

**Прогнозування ймовірності банкрутства ПрАТ «МХП» за допомогою
Моделі Спрінгейт**

	2016	2017	2018	2019	2020
X1	0.48005	0.33392	0.50762	0.59314	0.65374
X2	-0.26834	-0.13708	0.39947	0.48163	-0.17462
X3	-0.07577	-0.04693	0.11385	0.11159	-0.05024
X4	0.12500	0.17685	0.45162	0.45860	0.44318
Z	0.26094	0.32676	1.47256	1.64497	0.87206

Джерело: складено автором на основі [5, 33, 35, 49].

У 2016 і у 2017 році показник був $Z < 0,862$, що дозволяє говорити про високу ймовірність банкрутства. Такий результат не є несподіваним, оскільки у 2016, 2017 та 2020 році фінансовим результатом діяльності підприємства став збиток. У 2018-2020 рр підприємству не загрозувало банкрутство за цією моделлю. Проте у 2020 році значення показника дещо зменшилось через наявний у підприємства збиток від операційної діяльності. У 2021 році такі фінансові показники компанії, як виручка, валова маржа, оборотність активів, співвідношення довгострокової заборгованості та показників ліквідності, покращилися порівняно з 2020 роком, коли МХП зіткнувся з пандемією Covid-19 та спалахом пташиного грипу. Тому очікуємо, що надалі підприємство матиме низький ризик банкрутства за цією моделлю.

Модель Таффлера містить одне критичне значення – 0.3 (таблиця 2.18).

**Прогнозування ймовірності банкрутства ПрАТ «МХП» за допомогою
Моделі Таффлера**

	2016	2017	2018	2019	2020
X1	-0.11825	-0.07323	0.17767	0.17414	-0.07840
X2	1.21382	0.86222	1.05031	1.39544	1.48236
X3	0.50249	0.41448	0.49785	0.61242	0.49319
X4	0.40000	0.40000	0.40000	0.40000	0.40000
Z	1.99806	1.60346	2.12584	2.58201	2.29715

Джерело: складено автором на основі [5, 33, 35, 49].

Протягом усього періоду у ПрАТ «МХП» $Z > 0.3$, отже за цією моделлю у фірми хороші довгострокові перспективи

У моделі Терещенка підприємство є напівбанкрутом, якщо значення індексу від'ємне. За три періоди дане підприємство мало від'ємний індекс, тому може вважатися напівбанкрутом. Хоча у 2017 та 2018 роках модель показала, що підприємство є фінансово стійким [62] (таблиця 2.19).

Таблиця 2.19

**Прогнозування ймовірності банкрутства ПрАТ «МХП» за допомогою
Моделі Терещенка**

	2016	2017	2018	2019	2020
X1	0.01459	-0.02000	0.03616	0.03616	0.00430
X2	0.06930	0.05554	0.06315	0.06086	0.06787
X3	-0.44639	1.30121	1.56883	-0.56880	-0.87221
X4	-0.50482	0.57624	0.68418	-0.25669	-1.39549
X5	0.01069	0.01591	0.00394	0.00424	0.04502
X6	0.04421	0.11291	0.11465	0.11080	0.03125
Z	-0.81241	2.04179	2.47091	-0.61344	-2.11926

Джерело: складено автором на основі [5, 33, 35, 49].

Отже, на основі здійсненого аналізу показників оцінки можливості банкрутства підприємства за останні 5 періодів можна дійти висновку, що підприємство на грані банкрутства. Звичайно, варто звернути увагу на те, що багато економістів описуючи ту чи іншу модель вказують на те, що вони не є універсальними і та сама модель може мати різну ефективність для підприємств що належать до різних галузей. Та все ж 4 з досліджених 5 моделей дозволять визнати підприємство банкрутом. Порівнюючи результати прогнозування банкрутства підприємств за зарубіжними моделями з моделлю Терещенка, яка вирішує проблему непристосованості зарубіжних моделей до української економіки, було виявлено, що прогноз за зарубіжними моделями виявлявся більш оптимістичним. Модель Таффлера показала протилежний до інших моделей результат. Саме тут моделі важливо застосовувати в комплексі.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Проблеми банкрутства підприємств в Україні

В умовах динамічного економічного середовища та жорсткої ринкової конкуренції, а також під впливом непередбачуваних подій багато підприємств мають проблеми з платоспроможністю, що в кінцевому результаті часто призводить до банкрутства. Аналізуючи динаміку кількості банкрутств компаній у її зв'язку із наявними на ринку умовами, можна виділити список факторів негативного впливу на фінансовий стан підприємства. Окресливши такий список факторів, отримаємо умови в яких підприємству необхідне запровадження процедур, які б підвищили ефективність діяльності компанії, прогнозування ймовірності настання кризових явищ та застосування попереджувальних заходів для їх подолання і недопущення банкрутства.

У підприємства, яке у звітному періоді не отримало прибутку, з'являються проблеми з платоспроможністю. Якщо така ситуація повторюється неоднократно, то у підприємства погіршується платоспроможність, накопичується заборогованість перед кредиторами, нарастають зобов'язання перед постачальниками, і в кінцевому підсумку підприємство ризикує стати банкрутом. Тому один з критеріїв, який у середньостроковому та довгостроковому періоді може свідчити про наближення підприємства до стану банкрутства є збитковість підприємства.

Прибуткові підприємства отримали у 2014 році на 42,64% більше прибутку, ніж у 2014 році, але в одночас було отримано на 318,12% більше збитку. У сумі загальний фінансовий результат в економіці зменшився на 1888,01% порівняно з попереднім роком і був від'ємним. У 2020 році підприємства отримали на 9,06% менше прибутку, ніж у 2019 році, а збиткові підприємства зазнали на 103.27% більше збитків, ніж у 2019 році (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Динаміка фінансових результатів до оподаткування підприємств у
2010-2020 рр**

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Фінансовий результат, прибуток (млрд грн)	212.01	272.73	277.94	234.51	334.52	475.32	523.76	674.39	746.53	933.16	848.62
Темп приросту до попереднього року, %	x	28.64%	1.91%	-15.62%	42.64%	42.09%	10.19%	28.76%	10.70%	25.00%	-9.06%
Фінансовий результат, збиток (млрж грн)	-153.67	-150.52	-176.05	-205.23	-858.10	-815.45	-545.96	-399.55	-317.40	-268.31	-545.40
Темп приросту до попереднього року, %	x	-2.06%	16.97%	16.57%	318.12%	-4.97%	-33.05%	-26.82%	-20.56%	-15.47%	103.27%
Загальний фінансовий результат	58.33	122.2 1	101.8 8	29.28	523.5 9	340.1 3	-	274.8 3	429.1 3	664.8 5	303.2 2
Темп приросту до попереднього року, %	x	109.50%	-16.63%	-71.26%	-	-35.04%	-93.47%	-	56.14%	54.93%	-54.39%

Джерело: складено автором на основі [72]

Умови нестабільної економічної ситуації характеризуються неприбутковою діяльністю суб'єктів господарювання. З рис. 3.1 бачимо, що піковими роками за отриманим збитком у аналізованому періоді стали 2014-2015 рр та 2020 рік. Отже, окреслимо стан економіки країни в ці періоди, щоб визначити, які зовнішні фактори негативно впливають на прибутковість підприємств.

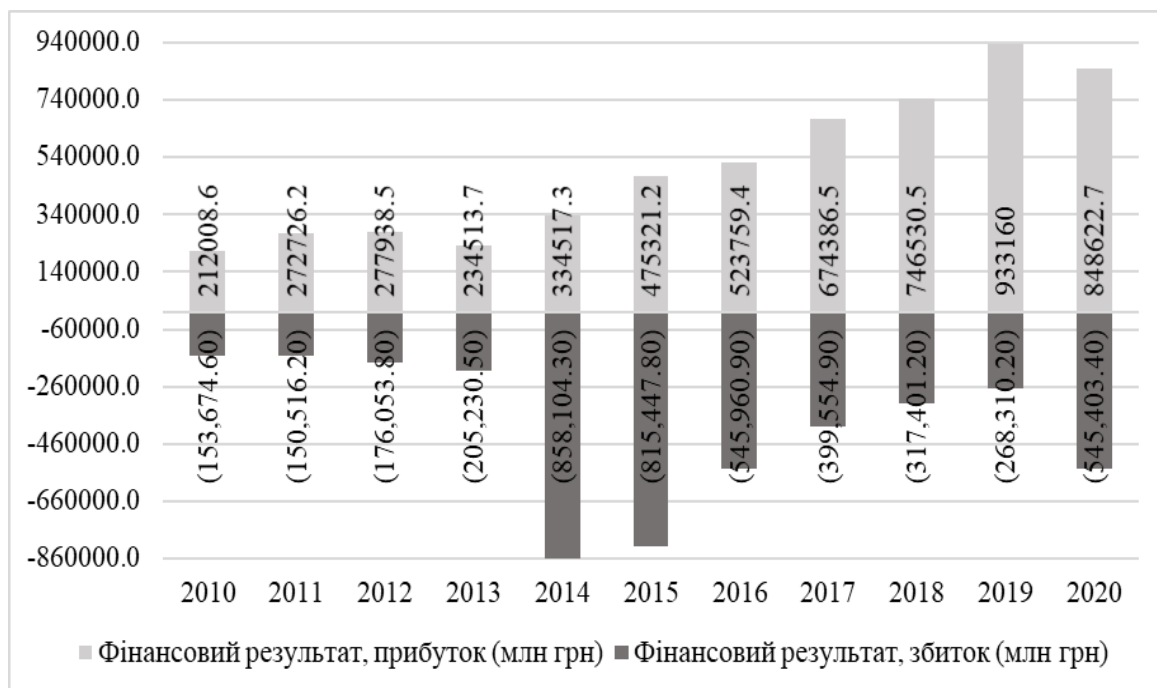

Рис. 3.1. Динаміка фінансових результатів до оподаткування у 2010-2020 рр.

Джерело: складено автором на основі [72].

На фінансові показники 2014 року вплинули зміна політичної ситуації в Україні, зміна влади та бойові дії на сході, що призвело до збільшення видатків на оборону, руйнування виробничих потужностей, інфраструктури та транспорту, втрати фонду землекористування та скорочення населення. Це призвело до падіння ВВП, промислового виробництва, зростання безробіття, девальвації національної валюти тощо [12].

Спалах вірусу COVID-19 у 2020 році призвів до збільшення витрат на охорону здоров'я, до скорочення населення, зниження продуктивності праці та негативного впливу карантинних заходів на бізнес та економіку в цілому. перелічене відобразилось у скороченні ВВП, зростанні безробіття та інфляції, скороченні доходів населення, простою підприємств різних галузей. Багато компаній опинились у кризовому становищі [36].

Оскільки поняття збитовості і банкрутства не ідентичні, масштаби банкрутства в економіці можна оцінити за кількістю заяв у справах про банкрутство (табл. 3.2).

**Результати розгляду справ про банкрутство (неплатоспроможність) в
Україні у 2016-2020 рр.**

Рік	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Кількість справ, закінчених провадженням	1038 2	7583	5697	3324	2406	2101	1691	1368	1184	745
Кількість справ, у яких винесено постанови про визнання банкрутом у звітному періоді	6745	4631	3359	2095	1799	1385	1242	795	649	430

Джерело: складено автором на основі [6].

Незважаючи на кризу в Україні у 2014 році та на глобальний спад розвитку підприємництва через COVID-19 у 2020 році, за аналізований період кількість випадків, закінчених провадженням та постанов про визнання банкрутом щороку поступово зменшується. Таким чином, якщо порівняти статистику банкрутств за 2020 рік та до карантину або до подій 2014 року, то зберігається тенденція до зменшення кількості справ, у яких винесено постанови про визнання суб'єкта господарювання банкрутом. Проте це не означає, що підприємства почували себе краще під час карантину чи воєнних дій. Будь-які обмеження, особливо неочікувані та жорсткі, негативно позначаються на діяльності підприємств, що в подальшому призводить до проблем з платоспроможністю і банкрутства. Тому таке зменшення випадків банкрутства є непоказовим, і навіть – атиповим, а ситуація парадоксальна і потребує вирішення.

Тож дослідивши фінансові результати підприємств за 2010-2020 рік, виділивши найбільш несприятливі щодо отримання прибутку для підприємств періоди, побачивши невідповідну нашим спостереження статистику результатів розгляду справ про банкрутство, вивчивши додаткову літературу, а також провівши аналіз фінансового стану та діагностику ймовірності банкрутства підприємства у 2 розділі, ми виділили деякі типові причини настання банкрутства підприємств. Усе виділене нами коло проблем було поділено на дві

загальні групи: зовнішні (ринкові, на які підприємство не має впливу) та внутрішні (які з'являються на самому підприємстві і залежать від його функціонування та рішень керівництва).

Розглядаючи зовнішні проблеми, ми пов'язуємо статистику зменшення кількості справ про банкрутство під час погіршення фінансового стану підприємств зокрема із нерозвинутим інститутом банкрутства в Україні. Основні проблеми пов'язані з нерозвиненим ринком банкрутства:

- Високі витрати на супровід процедури банкрутства, понад 40% від вартості майна боржника. Тож для деяких підприємств та підприємців вартість процедури є непосильною.

- Занадто тривала процедура розгляду судової справи, в рамках якої здійснюється санація або визнання боржника банкрутом – процес триває до 3 років (в ЄС декілька місяців).

- Низький відсоток погашення заборгованості кредиторів – до 10%.

- Низький рівень обізнаності населення про можливість застосування механізму банкрутства.

- Багато підприємств не звертаються з заявами про банкрутство, оскільки бояться репутаційних ризиків.

Окремої уваги потребують проблеми пов'язані із законодавством України про банкрутство:

- Прийнятий Верховною Радою України 18.06.2020 р. Закон «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства (щодо недопущення зловживань у сфері банкрутства на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) забороняє відкриття проваджень у справах про банкрутство юридичних осіб за вимогами кредиторів, що виникли з 12 березня 2020 року на період дії карантину та протягом 90 днів з дня скасування карантину. У грудні 2021 року Верховна Рада вже скасувала мораторій на відкриття справ про банкрутство в період карантину, проте цей закон мав вплив на наведену нами статистику [53].

- Потребує удосконалення питання банкрутства державних

підприємств та підприємств з понад 50% власності держави у структурі статутного капіталу. Рішення суду щодо банкрутства згаданих підприємств часто не виконуються. Економісти, які аналізували дане питання, серед причин такої проблеми особливо звертають увагу на мораторій, що захищає державні підприємства від відповідальності чи примусового виконання дій у деяких сферах економіки. Існуючий мораторій часто призводить до «завмирання» підприємства, його становище ще більше погіршується, а фінансову санацію застосувати неможливо.

– Неплатоспроможні малі підприємства витрачають забагато коштів на ведення процедури банкрутства, а також забагато часу через наявність великої кількості формальних вимог. Процедура банкрутства для найменших підприємств потребує спрощення [43].

Іншими зовнішніми проблемами для підприємства, які впливають зокрема і на розвиток інституту банкрутства та безпосередньо на фінансовий стан підприємств є фактори що формують макроекономічну ситуацію в країні. Серед них:

- Скорочення національного доходу, зниження рівня реальних доходів населення і як наслідок зменшення платоспроможного попиту;
- Зростання інфляції, девальвація національної валюти;
- Загострення проблеми безробіття;
- Нестабільність податкової системи;
- Нестабільність фінансового, валютного ринків;
- Мінливість політичного середовища;
- Зменшення кількості населення та рівня народжуваності;
- Втрата традиційних ринків збуту власної продукції;
- Нестабільність законодавства, постійні зміни, що потребують часу на перебудову діяльності, подання звітності;
- Непередбаченість природних катаклізмів, пандемій, воєнних дій з тяжкими економічними наслідками (військові дії у східному регіоні та анексія

АР Крим, пандемія Covid-19).

Зазначене зумовлює нарощування негативних тенденцій в економіці країни, в цілому, і сприяє збільшенню кількості збанкрутілих підприємств.

Серед внутрішніх проблем:

- Низька ліквідність активів, тривала неплатоспроможність;
- Серйозне порушення фінансової стійкості бізнесу, де зобов'язання перевищують активи;
- Нарощення дебіторської заборгованості та ін.
- Висока частка позикового капіталу;
- Значна незбалансованість від'ємного і додатного грошових потоків;
- Недосягнення запланованого рівня прибутковості проектів;
- Недосконала інвестиційна стратегія компанії;
- Погано прорахована та реалізована фінансова стратегія;
- Низька ефективність витрат на маркетинг, менеджмент;
- Відсутність системи планування на підприємстві;
- Запізніла або неадекватна ситуації реакція на виклики ринку;
- Низька диверсифікованість географічної структури збуту та продуктового портфелю [9, 73].

В результаті, хоч кількість підприємств-банкрутів за останні роки зменшилася, збитки від їх діяльності зросли. Ефективність судових процедур оздоровлення залишається низькою, як і рівень розвитку інституту банкрутства в Україні. Наявність великої кількості невирішених питань щодо неплатоспроможності українських компаній є причиною їх низького рейтингу у світі, а отже, і недостатньої інвестиційної привабливості українських компаній. Крім того, проблеми в регулюванні неплатоспроможності підприємств можуть мати негативні соціально-економічні наслідки для всієї країни, тому ці проблеми потребують негайного вирішення та подолання. Виявлення проблем має спонукати компанії до подальшого пошуку нових шляхів вирішення проблем і запобігання банкрутству.

3.2. Напрями попередження, запобігання та подолання банкрутства на підприємстві

Багато компаній не спроможні ефективно вести бізнес, що в кінцевому результаті може призвести до їх банкрутства. Менеджери приймають неправильні рішення, вважаючи недоречним на постійній основі аналізувати фінансовий стан, прогнозувати імовірність банкрутства, у той час як на підприємстві вже можуть бути наявні тенденції до погіршення фінансового стану. До того ж існують зовнішні фактори впливу, які потрібно враховувати. Тому на підприємстві необхідне запровадження таких процедур, які б підвищили ефективність підприємницької діяльності, прогнозування та подолання кризових явищ, недопущення банкрутства.

Відповідно до виділених у попередньому підрозділі проблем (внутрішніх та зовнішніх) напрями попередження та запобігання банкрутству також можна поділити на дві групи: ті, які застосовуються на державному рівні та рекомендації для менеджменту підприємств.

Державні органи є відповідальними за побудову ефективного інституту банкрутства, від цього залежить поліпшення бізнес-середовища та інвестиційного іміджу країни [40].

Цілі сприяння розвитку інституту банкрутства для держави:

- стимулювання розвитку економіки. Під загрозою банкрутства суб'єкти господарювання поводяться більш обережно і одночасно намагаються підтримувати рівень прибутковості, достатній для розрахунку з контрагентами;
- контроль господарських відносин між суб'єктами ринку. Це один із способів стимулювати підприємства управляти своїми боргами: вчасно розраховуватись з партнерами і контрагентами, не брати на себе завеликих зобов'язань;
- виведення з ринку неефективних суб'єктів господарської діяльності. Банкрутство як інструмент ринку спонукає одних суб'єктів звільнити місце для інших, більш стійких;

– справедливий розподіл між кредиторами доходів від продажу майна банкрута;

– створення умов для відновлення платоспроможності підприємств-боржників у випадку доцільності. Так як підприємство не завжди здатне було передбачити і вплинути на чинники, що призвели до неплатоспроможності [28].

Вирішення проблем на державному рівні повинно бути в першу чергу спрямовано на покращення становища учасників процесу, зокрема:

1. Скорочення тривалості процедур банкрутства без упуцнення важливих аспектів.

2. Вжиття заходів щодо зменшення фінансових витрат на провадження у справі про банкрутство. Може бути реалізовано шляхом запровадження електронної звітності арбітражних керуючих (керуючих санацією, ліквідаторів) шляхом створення відповідного програмного забезпечення. Забезпечення прозорості передачі майна у процедурі банкрутства шляхом удосконалення системи продажу майна боржника, часу та процедури аукціону, а також механізму та процедури реєстрації результатів продажу майна. Удосконалення процедури офіційного оприлюднення інформації про справи про банкрутство в мережі Інтернет на офіційних веб-сайтах Міністерства юстиції України та Вищого господарського суду України.

3. Підвищення індексу погашення вимог кредиторів. Визначення проблем, які необхідно вирішити шляхом відповідних змін законодавства [21].

У державній системі антикризового нагляду регулювання банкрутства має здійснюватися на макро- та мікроекономічному рівнях. Завданням державного регулювання на мікрорівні є формування ефективної системи вирішення неплатоспроможності підприємств у процедурах банкрутства, що направлена на збереження бізнесу неплатоспроможного боржника або, в разі неможливості або недоцільності останнього, забезпечення найбільш повного та справедливого повернення заборгованості кредиторам при ліквідації боржника [39].

Для відновлення економіки на макрорівні та досягнення відповідної

економічної ситуації в Україні необхідно забезпечити такі темпи зростання, щоб економічна динаміка суттєво відрізнялася від середньосвітової, бо рівень 2-4% зростання ВВП на рік, як у розвинених країнах, не можуть істотно змінити позицію України у світі. Збільшення ВВП і прискорення зростання є не самоціллю, а основним напрямком вдосконалення національної економіки. Основою ВВП є національне виробництво товарів і послуг, тому уряд України має вживати ефективних заходів для підтримки національних товаровиробників, для законодавчого та наукового забезпечення різних галузей національної економіки, для надання фінансової допомоги галузям національної економіки, які мають конкурентоспроможний виробничий потенціал, проте не можуть самостійно подолати бар'єри виходу на ринок, кризи тощо. З цією ж метою необхідно вжити заходів щодо підтримки експортного потенціалу країни, виробництва та експорту вітчизняних товарів і послуг на зовнішні ринки. Це дасть можливість українцям забезпечити робочі місця окремо – що забезпечить їм дохід та забезпечить приплив фінансових ресурсів у країну за рахунок експорту вітчизняної продукції.

Водночас антикризовий план уряду має орієнтуватися на зростання реального ВВП, тобто включати антиінфляційні заходи.

Важливим способом стимулювання економічного розвитку є подолання безробіття та стимулювання зайнятості. Збільшення зайнятості буде результатом збільшення активності вітчизняного виробника. При цьому орієнтиром підвищення заробітної плати має бути динаміка продуктивності праці працівників різних сфер народного господарства.

Що стосується прямих методів регулювання банкрутства, то дії держави повинні бути направлені, зокрема, на внесення до КзПБ змін, що ґрунтуються на рекомендаціях практиків. Деякі практичні рекомендації щодо внесення змін до КзПБ викладені в додатку К.

Типовою проблемою багатьох компаній є неефективне управління ризиками (повільна ідентифікація та нейтралізація), що може призвести до фінансових криз. З метою оперативного виявлення факторів, що вказують на

конкретний напрямок розвитку підприємства чи його середовища, та вжиття випереджальних заходів, рекомендується заснувати на підприємстві систему раннього попередження та реагування (СРПР) [53, с.419].

Система раннього попередження та реагування — це комплекс показників, за динамікою яких здійснюють нагляд певні відділи, моніторинг яких попереджає керівництво про потенційні ризики та можливості із зовнішнього та внутрішнього середовища.

Принципи, на яких повинна базуватись СРПР:

- постійне реагування на найменші прояви кризи;
- постійний моніторинг та рання діагностика кризового стану;
- терміновість реагування на окремі кризові явища – у разі якщо окремі індикатори показують наближення настання кризового стану на підприємстві, то чим раніше підприємство їх виявить і відреагує на них, тим менш ймовірно для нього настануть негативні наслідки;
- ранжування показників кризових явищ за ступенем їх небезпеки для підприємства – групування показників за рівнем впливу полегшить контроль за стабільним розвитком підприємства;
- відповідна рівню загрози реакція підприємства – інакше підприємство може або не досягнути очікуваних витрат або понести невиправдано високі витрати;
- максимальне використання внутрішніх можливостей компанії для виходу з кризи – в боротьбі з банкрутством особливо на ранніх стадіях важливо розраховувати на внутрішні можливості підприємства.
- в разі необхідності застосування процедур санації для запобігання банкрутству і можливій ліквідації підприємства [20, 30].

Цілі існування СРПР:

- рання діагностика можливості появи кризових явищ;
- своєчасне реагування на кризові явища та загрози життєдіяльності підприємства;
- виявлення загроз банкрутства;

– мобілізація внутрішнього потенціалу для виходу з кризи.

Система раннього реагування та попередження повинна будуватись в декілька етапів:

1. Визначення областей реагування та попередження.
2. Визначення та групування основних індикаторів раннього попередження настання кризових явищ.
3. Встановлення критичних значень та напрямків динаміки для запропонованих індикаторів, опис їх впливу та можливих загроз.
4. Формування завдань для аналітичних центрів.
5. Налагодження дієвого механізму обміну інформацією між усіма суб'єктами та об'єктами системи.
6. Підсумування одержаних результатів, формування висновків щодо стану компанії та подальшої рекомендації за необхідності [61].

Найскладнішим завданням в процесі організації СРПР є вибір індикаторів раннього попередження та встановлення стандартів їх інтерпретації. Індикатори системи раннього реагування та раннього попередження можуть включати такі блоки індикаторів моніторингу [41]:

1. Показники аналізу ймовірності банкрутства. Тут здійснюється аналіз системи показників, оцінивши значення яких, можливо зробити висновок щодо наближення підприємства до стану банкрутства. Найчастіше оцінка ймовірності банкрутства здійснюється з використанням дискримінантного аналізу. Дискримінантний аналіз може бути однофакторним та багатфакторним.

При однофакторному аналізі вивчаються окремі показники, що входять до однієї системи, у їх динаміці та зв'язку з граничними значеннями. Загальні висновки про фінансовий стан підприємства ґрунтуються на аналізі відповідності показників, включених до системи спеціального відбору, та їх порогових значень. Недоліком однофакторного аналізу є те, що значення окремих показників, відібраних і включених в систему, можуть свідчити про протилежні висновки.

В процесі багатофакторного аналізу оцінка здійснюється на основі значень інтегральних показників. У загальному вигляді алгоритм оцінки банкрутства за допомогою багатофакторного дискримінантного аналізу здійснюється на основі дискримінантних моделей, які мають наступний вигляд:

$Z = a_0 + a_1x_1 + a_2x_2 + a_3x_3 + \dots + a_nx_n$, де Z – інтегральний показник, a – ваговий коефіцієнт, x – показик, розрахований на основі даних фінансової звітності підприємства.

Враховуючи виявлені в попередніх розділах особливості вітчизняних і зарубіжних моделей прогнозування ймовірності банкрутства, у системі раннього реагування доцільним є використання тих та інших, а також розробка власної удосконаленої та підлаштованої під особливості діяльності даного підприємства моделі.

2. Наявність негативного фінансового результату або його занижене значення свідчить про низьку ефективність діяльності підприємства. Здатність підприємства генерувати необхідний прибуток у процесі своєї господарської діяльності характеризують показники рентабельності (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Показники рентабельності у СРПР

Стратегічна ціль/ зона моніторингу	Індикатор	Цільове значення	Ознаки незадовільної ситуації
Ефективність використання активів для генерації прибутку	Рентабельність активів	Зростання	Зменшення
Прибутковість необоротних активів	Рентабельність необоротних активів	Зростання	Зменшення
Рівень прибутку, що створюється основними засобами у підприємства	Рентабельність основних засобів	Зростання	Зменшення
Ефективність використання оборотних активів	Рентабельність оборотних активів	Зростання	Зменшення
Максимізація прибутку згенерованого на кожну гривню власних та залучених коштів	Рентабельність сукупного капіталу	Зростання	Зменшення
Максимізація прибутку згенерованого на кожну гривню власних коштів	Рентабельність власного капіталу	Зростання	Зменшення
Ефективність здійснення основної діяльності	Рентабельність діяльності	Зростання	Зменшення

Джерело: складено автором на основі [7].

3. Рівень залучення позикового капіталу і здатність підприємства обслуговувати цей порг характеризують показники фінансової стійкості (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Показники фінансової стійкості у СРПР

Стратегічна ціль/ зона моніторингу	Індикатор	Цільове значення	Ознаки незадовільної ситуації
Частка власного капіталу у загальній вартості усіх пасивів, що характеризує стійкість	Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності)	≥ 0.4 , зростання	<0.4 , зменшення
Помірний рівень залучення позикового капіталу	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	≤ 0.6 , падіння	$0.6 >$, зростання
Залежність підприємства від позикових коштів	Коефіцієнт фінансового ризику	≤ 0.5 , падіння	$0.5 >$, зростання
Задовільна структура джерел покриття активів	Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	Падіння	Зростання
Безпечний рівень резервного капіталу	Коефіцієнт страхування бізнесу	≥ 0.1 , зростання	<0.1 , зменшення
Оптимальне співвідношення між власними оборотними коштами і власним капіталом компанії	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	≥ 0.4 , зростання	<0.4 , зменшення
Забезпеченість підприємства власними ресурсами для здійснення незалежної діяльності	Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними оборотними коштами	≥ 0.1 , зростання	<0.1 , зменшення
Рівень достатності власних оборотних коштів для формування запасів підприємства	Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами	≥ 0.5 , зростання	<0.5 , зменшення

Джерело: складено автором на основі [47, 68].

4. Здатність підприємства розраховуватись за своїми зобов'язаннями відповідно до терміну настання платежу за ними та конвертувати свої активи у грошові кошти характеризується показниками ліквідності (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Показники ліквідності у СРПР

Стратегічна ціль/ зона моніторингу	Індикатор	Цільове значення	Ознаки незадовільної ситуації
Узгодженість обсягів та рівня ліквідності активів та строків погашення зобов'язань	Порівняння відповідних груп активів та пасивів	$A1 \geq П1$ $A2 \geq П2$ $A3 \geq П3$	Одна або декілька з груп пасивів, особливо друга та третя, перевищує активи
Забезпечення та комплексне оціювання динаміки ліквідності балансу	Загальний показник ліквідності	Зростання (позитивна динаміка ліквідності балансу)	Зменшення
Здатність підприємства розраховуватись за своїми зобов'язаннями у міру настання терміну сплати	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Зростання	Зменшення
	Коефіцієнт уточненої ліквідності	Зростання	Зменшення
	Коефіцієнт загальної ліквідності	≥ 1.5 , зростання	< 1.5 , зменшення
Підвищення власних фінансових можливостей компанії	Коефіцієнт маневреності	Зростання	Зменшення

Джерело: складено автором на основі [67].

5. Дослідження платоспроможності дозволяє визначити ефективність управління фінансовими ресурсами підприємства (табл. 3.6)

Таблиця 3.6

Показники платоспроможності у СРПР

Стратегічна ціль/ зона моніторингу	Індикатор	Цільове значення	Ознаки незадовільної ситуації
Рівновага у покритті необоротним капіталом довгострокових активів	Коефіцієнт довгострокового фінансового забезпечення 1-го ступеня	≥ 0.5 , зростання	< 0.5 , зменшення
	Коефіцієнт довгострокового фінансового забезпечення 2-го ступеня	≥ 1 , зростання	< 1 , зменшення
	Коефіцієнт довгострокового фінансового забезпечення 3-го ступеня	≥ 1.2 , зростання	< 1.2 , зменшення

Джерело: складено автором на основі [47, 75].

6. Ефективність використання власних та залучених ресурсів підприємства оцінюють показниками ділової активності (табл. 3.7)

Таблиця 3.7

Показники ділової активності у СРПР

Стратегічна ціль/ зона моніторингу	Індикатор	Цільове значення	Ознаки незадовільної ситуації
Ефективність використання ресурсів, залучених для організації виробництва	Коефіцієнт оборотності активів	Зростання	Зменшення
Скільки разів за період дебіторська заборгованість перетворювались на гроші	Коефіцієнти оборотності дебіторської заборгованості	Зростання	Зменшення
Скільки разів підприємство може погасити виставлені рахунки	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Зменшення	Зростання
Швидкість реалізації запасів	Коефіцієнт оборотності матеріально-виробничих запасів	Зростання	Зменшення

Джерело: складено автором на основі [71].

Крім того, необхідно раз на період переглядати угоди з клієнтами, визначаючи найбільш ймовірні ризики в їх діяльності для здійснення консолідації договорів таким чином, щоб виключити ризик [10].

7. Становище підприємства на фондовому ринку характеризують показники ділової активності (табл. 3.8)

Таблиця 3.8

Показники ринкової активності

Стратегічна ціль/ зона моніторингу	Індикатор	Цільове значення	Ознаки незадовільної ситуації
Сума прибутку на одну акцію	Прибуток на одну акцію	Зростання	Зменшення
Привабливість акції для інвестора	Співвідношення ціни і прибутку на одну акцію	Зростання	Зменшення
	Співвідношення ринкової і балансової вартості однієї акції	Зростання	Зменшення

Джерело: складено автором на основі [29].

8. На формування стратегії діяльності підприємства, постановку стратегічних та оперативних задач впливає мікроекономічне середовище його діяльності (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Деякі показники аналізу мікросередовища у СРПР

Стратегічна ціль/ зона моніторингу	Індикатор	Цільове значення	Ознаки незадовільної ситуації
Збереження частки ринку	Часта ринку	Зростання	Падіння
Залучення нових клієнтів	Кількість нових клієнтів	Зростання	Падіння
Поява нових продуктів	Кількість нових продуктів	Зростання відповідно з новими потребами клієнтів	Падіння

Джерело: складено автором.

9. Для того щоб оперативно реагувати на зовнішні ризики підприємство повинно слідкувати за макроекономічною ситуацією і здійснювати моніторинг макроекономічних ризиків:

- ВВП;
- Інфляція, дефляція, валютний ризик;
- Безробіття;
- Демографічна ситуація тощо.

Важливим є запровадження (у разі відсутності) стратегічного планування та прогнозування у компанії у якості елемента прогнозування можливих кількісних та якісних змін майбутнього стану (загальний рівень розвитку, окремі види діяльності), а також альтернативні методи досягнення бажаний стан.

Якщо перелік заходів не здійснюється і підприємство все ж опинилось у кризовому стані, то існують наступні варіанти дій для підприємства:

1. Застосування процедури фінансової санації підприємств – системи заходів фінансово-економічного, виробничо-технічного, організаційного, соціального характерів спрямовані на відновлення прибутковості.

2. Реорганізація – зміна організаційно-правової форми підприємства, ліквідація відокремлених структурних підрозділів та переведення, прийняття майна, засобів, прав та обов'язків до спадкоємців підприємства за законом.

Реорганізація шляхом злиття та поглинання є найбільш підходящим способом запобігання банкрутству. У разі злиття всі майнові права та обов'язки переходять до об'єднаної організації. У разі поглинання одного чи кількох суб'єктів господарювання іншим суб'єктом всі майнові права та обов'язки переходять до останнього.

3. Реструктуризація передбачає комплекс індивідуальних змін на підприємстві, що можуть включати зміну організаційної структури, управлінського складу, технічного переоснащення направлених на підвищення або відновлення ефективності діяльності підприємства [55].

4. Ліквідація - форма припинення юридичної особи, припинення всіх її прав та обов'язків, скорочення чисельності працівників та ліквідація всіх працівників [20].

Отже, в умовах мінливого зовнішнього середовища діяльності та неефективного менеджменту фінансовий стан багатьох підприємств погіршується. Тривале тяжіння підприємства до отримання збитків, незадовільні показники ліквідності, фінансової стійкості призводять до зростання ризику банкрутства. Ефективність майбутнього функціонування підприємств в таких ситуаціях великою мірою залежить від рішень керівників – їх доцільності та оперативності. Тому ідентифікувавши основні фактори впливу на підприємство, необхідно їх організувати в одну цілісну систему раннього попередження та реагування. Правильне управління цією системою забезпечить своєчасне вжиття попереджуючих заходів.

ВИСНОВКИ

У результаті здійсненого дослідження діагностування ймовірності банкрутства підприємств було встановлено наступне:

1. Проаналізувавши вибрану літературу та законодавчі акти, було виявлено, що через багатогранність поняття «банкрутство» в економічних працях існує багато підходів до його визначення, крім того різняться визначення у законодавстві. Найбільш точне та повне визначення банкрутства дається у Кодексі України з питань банкрутства, адже воно враховує те, що цей стан повинен бути визнаний судом, що перед ліквідацією до боржника може бути застосована процедура санація або реорганізації.

2. Досліджено, що про ризик настання банкрутства можуть сигналізувати показники фінансової стійкості, адже вони показують рівень залучення позикового капіталу і здатність підприємства обслуговувати борг. Система показників фінансової стійкості включає сукупність відносних показників, які характеризують фінансову стійкість з точки зору структури активів та джерел їх формування; абсолютних показників, що дозволяють визначити тип фінансової стійкості через аналіз достатності джерел для формування запасів; показники порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості, що характеризують мінімальний рівень доходу для забезпечення прибуткової діяльності. Визначення тенденцій зміни розрахункових показників фінансової стійкості підприємства, тобто їх просторово-часовий аналіз, та порівняння окремих розрахункових показників, фінансової стійкості із рекомендованими нормативними показниками є одним з елементів виявлення ризику банкрутства.

3. Проаналізовано існуючі моделі виявленні ймовірності банкрутства та виділено їх переваги і недоліки. Основними перевагами зарубіжним моделей є їх висока точність, доступність даних та простота розрахунку. Недоліки є суттєвими: моделі розроблені для економік США та Канади і не адаптовані для

українських реалій, не враховують вид діяльності підприємства, наявності відмінності у веденні обліку за національними та міжнародними стандартами звітності, враховують тіки фінансові показники. Вітчизняні моделі вирішують головний недолік – вони розроблені для вітчизняних умов, але мають багато інших слабких місць. Тож вітчизняні та зарубіжні моделі потрібно застосовувати паралельно доповнюючи їх аналізом показників ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості для досягнення високої точності прогнозу.

4. Проведено аналіз ліквідності та платоспроможності ПрАТ «МХП» шляхом аналізу структури балансу, розрахунку відносних показників, коефіцієнту Бівера. Встановлено, що баланс є меншою мірою ліквідним, так як найбільш термінових і короткострокових зобов'язань не вистачає для фінансування високо- та середньоліквідних активів, що означає низьку ліквідність та платоспроможність підприємства у короткостроковому періоді на дату складання балансу. Так як показник абсолютної ліквідності має низьку пронозну здатність, то більше уваги було приділено показнику загальної ліквідності: довгострокові зобов'язання покривають низьколіквідні активи з певним запасом, тому в довгостроковому періоді підприємство є ліквідним. Значення загального показника ліквідності також свідчить про не дуже високу ліквідність підприємства, але його зростання є позитивною тенденцією. Стан ліквідності та платоспроможності підприємства має тенденцію до покращення, проте структура балансу та наявність власного капіталу у підприємства є проблемними зонами.

5. Оцінено фінансову стійкість підприємства за допомогою відносних показників фінансової стійкості, порогу рентабельності, запасу фінансової стійкості та факторного аналізу порогу рентабельності та з'ясовано, що усіх наявних у розпорядженні джерел коштів недостатньо для формування запасів. У 2016 році отриманого доходу не вистачило для покриття витрат, а у 2020 році поріг рентабельності був високим, а запас фінансової стійкості низьким. Це дозволяє робити висновки про недостатню фінансову стійкість підприємства.

Недостатня фінансова стійкість призводить до неплатоспроможності підприємства.

6. Проаналізовано ймовірність настання банкрутства підприємства і виявлено незадовільний стан справ підприємства. 4 з досліджених 5 моделей дозволяють визнати підприємство банкрутом. Модель Таффлера оцінює перспективи фірми як дуже високі, що є протилежним результатом до висновків за іншими моделями. Прогноз за деякими зарубіжними моделями виявлявся більш оптимістичний, ніж за вітчизняною моделлю Терещенка

7. Окреслено коло проблем банкрутства підприємств в Україні і поділено їх на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх віднесено проблеми, які виникають на державному рівні: негативна динаміка макроекономічних показників, проблеми із законодавством. До внутрішніх віднесено проблеми з неефективного управління ризиками підприємства. Проблеми регулювання банкрутства підприємств можуть мати негативні соціально-економічні наслідки для всієї країни, а проблеми в управлінні підприємством позачають на ефективності функціонування самого підприємства, створюють проблеми для його партнерів та працівників. Саме тому вони потребують негайного вирішення та подолання. Чітке визначення проблемних зон має спонукати підприємства до подальшого пошуку нових шляхів їх вирішення і запобігання неплатоспроможності.

8. Запропоновано напрями попередження, запобігання та подолання банкрутства на підприємстві. На рівні держави запропоновано застосувати заходи спрямовані на зменшення тривалості, вартості процедури банкрутства та на підвищення індексу стягнення заборгованості. Крім того покращення загального економічного становища в країні сприяє кращим фінансовим результатам підприємств, що означає зокрема і більш високу фінансову стійкість. Внутрішні проблеми підприємства запропоновано відслідковувати за допомогою системи раннього попередження та реагування. Спектр показників, що входить до системи повинен забезпечити вчасне усунення можливих негативних наслідків та попереджуючих заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Difference Between Insolvency and Bankruptcy. URL: <https://bankruptcy.mnpdebt.ca/faqs/difference-between-insolvency-and-bankruptcy> (дата звернення 10.02.2022)
2. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/question/What-is-bankruptcy> , <https://www.britannica.com/topic/bankruptcy> (дата звернення 10.02.2022)
3. Shi, Y., & Li, X. (2019). An overview of bankruptcy prediction models for corporate firms: A systematic literature review. *Intangible Capital*, 15(2), 114-127. <https://doi.org/10.3926/ic.1354>
4. Абдуллаєва А.Є. Формування організаційно-економічного механізму управління фінансовими ресурсами підприємства: дис. ... канд. економічних наук: 08.00.04 Хмельницький, 2018. 244 с.
5. Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України (АРІФРУ / SMIDA). Офіційний сайт. URL: <https://smida.gov.ua>
6. Аналітична інформація щодо стану здійснення правосуддя. Офіційний вебпортал «Судова влада України». URL: <http://court.gov.ua/> (дата звернення: 16.06.2021)
7. Андрейків Т.Я., Сороківська М.В. Фінанси підприємств: Навч. посібник. Львів: ЛКА, 2015. 284 с
8. Базилінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія і практика: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2009. 328 с.
9. Батракова Т.І., Щусь Л.В. Фінансова криза: причини, аналіз, шляхи виходу. Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. №10 (2). С. 144-146
10. Бачкір І.Г. Банкрутство підприємства: підходи, процедури проведення, оцінка перспектив та пріоритетів управління в умовах кризи

платоспроможності. Інноваційна економіка. 2020. №84. С.103-109

11. Бойко Л.О. Організація та методика економічного аналізу : навч. посіб. для бакалаврів всіх напрямів підготовки. Одеса: ОДЕУ, 2010. 351 с.

12. Бондарчук О., Гладій О. Банкрутство-2020. «Chambers Global Guide». Європейська Бізнес Асоціація. URL: <https://eba.com.ua/bankrutstvo-2020-chambers-global-guide/> (дата звернення 05.03.2022)

13. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: Монографія. Львів: Арал, 2008. 384с

14. Волкова Н.А., Подвальна Н.Е. Організація та методика економічного аналізу: Навч. посібник. Одеса: ОНЕУ, Ротапринт, 2013. 267 с.

15. Гайдаєнко О., Фурман В. Аналіз ліквідності балансу тов «Одеський олійноекстраційний завод». Облік. економіка. менеджмент: наукові нотатки, Міжнародний збірник наукових праць. 2016. №1 (9). С. 107-114

16. Гапак Н.М., Капштан С.А. Особливості визначення фінансової стійкості підприємств. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. 2014.№ 42. С. 191–196.

17. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст.144.

18. Григор'єва Т. І. Фінансовий аналіз для менеджерів: оцінка, прогно з: навч. посібник для магістрів. 2-е вид., перероб. і доп. Київ: Юрайт, 2015. 462 с.

19. Добровольська О.В, Басовська О.С. Формування методики факторного аналізу та показників фінансової стійкості в системі стратегічного управління підприємством. Агросвіт. 2011. №11. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/11_2011/10.pdf (дата звернення 06.03.2022)

20. Дубик В.Я., Врублевська Л.О. Шляхи вдосконалення системи запобігання та протидії банкрутству підприємства. Молодий вчений. 2018 р. № 11(63). С. 1115-1119. URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/259.pdf> (дата звернення 17.03.2022)

21. Єпіфінова І.М. Банкрутство підприємств: спектр невирішених проблем. ЕКОНОМІКА: реалії часу. 2017. №1(29). С. 55-63. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2017/No1/55.pdf> (дата звернення 15.03.2022)
22. Зайцев О.В., Нікітін Д.В. Інститут банкрутства, його функції та роль на сучасному етапі економічного розвитку держави. Причорноморські економічні студії. 2-17. №17. С. 142-145 http://bses.in.ua/journals/2017/16_2017/31.pdf (дата звернення 12.02.2022)
23. Зарудна Н.Я., Кундеус О.М., Яковець Т. А. Облік та нормативно-правове забезпечення підприємницької діяльності: навчальний посібник. Тернопіль : ТАЙП, 2016. 283 с.
24. Зянько В.В., Фурик В.Г., Вальдшмідт І.М Фінанси підприємств. Частина 2 : навч. посіб. Вінниця: ВНТУ, 2016. 144 с.
25. Карпунець А. Банкрутство юридичної особи в аспекті прийняття кодексу України з процедур банкрутства. Наука онлайн: Міжнародний електронний науковий журнал 2020. №1.
26. Кириченко О.П. Методи та моделі діагностики ймовірності банкрутства підприємства. Молодий вчений. 2016. № 2. С. 49-52. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_2_15 (дата звернення: 1.02.2022)
27. Кодекс України з процедур банкрутства. Закон України від 18.10.2018 № 2597-VIII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2019. № 19. Ст.74
28. Козлянченко О.М. Інститут банкрутства як складова розвитку ринкової економіки. Актуальні проблеми економіки. 2009. №2. С. 79-88.
29. Кравчук О.М. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва: навч. посіб. / О. М. Кравчук, В. П. Лещук. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 508 с.
30. Кривов'язюк І.В. Антикризове управління підприємством : навчальний посібник. 3-тє видання, доповн. і переробл. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2020. 396 с.
31. Кримінальний кодекс України. Закон України від 05.04.2001 №

2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. № 25-26. Ст.131

32. Лазоренко В. В. Моделювання оцінки фінансової стійкості підприємства сфери послуг: дис. ... канд. економічних наук: 08.00.11. Полтава, 2019. 202 с.

33. Лепейко Т.І., Доценко Т.О. Аналіз сучасних методик прогнозування ймовірності банкрутства підприємства. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. № 1(10)2011.

34. Ліндер Є.О. Розширена класифікація методів оцінки ймовірності банкрутства суб'єктів господарювання. Інвестиції: практика та досвід. 2016. №22. С. 84-87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2016_22_18 (дата звернення: 22.02.2022)

35. Ліснічук О. А., Виноградова Є. В. Моделі розрахунку ймовірності банкрутства як метод оцінки фінансового потенціалу підприємства. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2018. №33. С.111–116. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/3748/1/3954_IR.pdf

36. Маковій В. Пандемія vs Банкрутство. Інформаційний портал «Банкрутство & Ліквідація». URL: <https://bankruptcy-ua.com/articles/16530> (дата звернення: 16.06.2021)

37. Маркова С.В. Стратегічні вектори управління життєзабезпечення діяльності промислових підприємств: дис. ... доктора економічних наук: 08.00.11. Запоріжжя, 2021. 524 с.

38. Матвійчук А. Моделювання фінансової стійкості підприємств із застосуванням теорій нечіткої логіки, нейронних мереж і дискримінаційного аналізу. Вісн. НАН України. 2010. № 9. С. 24–46.

39. Минчинська І.В. Напрями запобігання банкрутству підприємств у системі державного антикризового регулювання економіки України. Економіка та держава. 2021. №9. С. 87-93 URL: http://www.economy.in.ua/pdf/9_2021/16.pdf (дата звернення 15.03.2022)

40. Негря Г. Банкрутство комерційних підприємств України: причини

та методи подолання. Соціально-економічний розвиток України на початку XXI століття: матеріали студентської конференції. Київ. КНЕУ. 10.04.12
https://kneu.edu.ua/ua/confere_nce/conf_social_dev_ukr_12/section4/negrya/

41. Носова Є.А. Система показників оцінки фінансового стану підприємств. Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. 2012. №138. С 53-56. URП: <http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/archives/3460> (дата звернення 17.03.2022)

42. Носова Є.А. Шляхи забезпечення фінансової стійкості діяльності підприємства. Теоретичні та прикладні питання економіки: Збірник наукових праць. 2012. № 27. С. 264-272. URL: http://tppe.econom.univ.kiev.ua/data/2012_27_2/Zb27_2_36.pdf (дата звернення 12.02.2022)

43. Огляд правових позицій Верховного Суду щодо застосування положень Кодексу України з процедур банкрутства. Рішення, внесені до ЄДРСР, за другий квартал 2021 року / упоряд. управління забезпечення роботи судової палати для розгляду справ про банкрутство. Київ, 2021. 28 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Oglyad_2021_07_29.pdf (дата звернення 15.03.2022)

44. Олександренко І. В., Іщук Л. І. Основні причини банкрутства підприємств. Економічний форум. 2015. № 2. С. 222–226

45. Петленко Ю.В. Вертикальна інтеграція в агропромисловому комплексі: сутність, переваги та недоліки. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2016. № 5 (77). С. 25-32

46. Петленко Ю.В. Оптимізація джерел фінансових ресурсів підприємства. Фінанси України. 2011. №6. С.91-95

47. Петрова В. Ф. Фінансовий аналіз : конспект лекцій. Харків:ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 138 с.

48. Пилипенко К. А. Продовольча та фінансово-економічна безпека с системі менеджменту аграрних підприємств. Сучасний стан та пріоритети розвитку системи обліку, оподаткування й аналізу виробничо-економічної

діяльності суб'єктів господарювання агропромислового сектору економіки: колективна монографія за заг. ред. Л.О. Мармуль. Херсон: Айлант, 2018. С. 205-226.

49. Пластун О.Л. Визначення сутності поняття «банкрутство» в сучасній науковій літературі. Вісник Житомирського державного технологічного університету. 2005. № 2. С. 256–261

50. Побережець О.В., Гусев А.О. Ліквідність балансу підприємства та методика її визначення. Приазовський економічний вісник. 2021. №5(25). С. 223-130. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/32031> (дата звернення 12.02.2022)

51. Погребняк А.Ю. Порівняльний аналіз методик оцінки ймовірності банкрутства в системі антикризового управління на підприємстві. Бізнес Інформ. 2014. № 7. С. 344-352. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_

52. Погріщук Г.Б., Руденко В.В. Управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах ринкової турбулентності. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. № 6. С. 773-778.

53. Про внесення зміни до Кодексу України з процедур банкрутства щодо недопущення зловживань у сфері банкрутства на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби COVID-19: Закон України від 18 червня 2020 року № 728-IX

54. Про затвердження Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів: Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 03.12.2013 № 2826. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2180-13#Text>

55. Романченко Т. Реструктуризація як ефективний засіб оздоровлення підприємства. Юридична газета online. 2017. № №9(559) URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/bankrutstvo-i-restrukturizaciya/restrukturizaciya-yak-efektivniy-zasib-ozdorovlennya-pidpriemstva.html> (дата звернення 23.03.2022)

56. Рудика В.І., Великий Ю.М., Зьома О.Д. Економічна сутність поняття «банкрутство»: причини виникнення та наслідки на підприємстві.

Інфраструктура ринку. 2018. № 18. С. 127–132. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/18_2018_ukr/23.pdf (дата звернення: 11.01.2022).

57. Сейсебаєва Н. Г., Топчанюк О. В. Методи аналізу і прогнозування банкрутства підприємств. Молодий вчений. 2016. № 11. С. 678–681.

58. Сич О.А. Дискримінантний аналіз і його застосування в прогнозуванні банкрутства підприємства // Молодий вчений. 2017. № 2. С. 333-339. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_2_80. (дата звернення: 1.02.2022)

59. Стригуль Л.С. Економіко-методичне забезпечення оцінки достатності фінансових ресурсів підприємства в сучасних умовах господарювання. Глобальні та національні проблеми економіки : електрон. наук. вид. 2016. №10. С. 516-520. URL: <http://global-national.in.ua/archive/10-2016/107.pd> (дата звернення 12.02.2022)

60. Сушко В.І., Павлюк Т.С. Класифікація моделей оцінки ймовірності банкрутства підприємств. Економіка: теорія та практика. 2014. № 1. С. 72-83. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econom_ (дата звернення: 22.02.2022)

61. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2003. 554 с.

62. Терещенко О.О. Дискримінантна модель інтегральної оцінки фінансового стану підприємства. Економіка України. 2003. №8. С. 38-44.

63. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2000. = 412 с

64. Ткаченко С.А., Романюк М.В. Аналіз моделей оцінки ймовірності банкрутства підприємства. Інтернаука: міжнародний науковий журнал. Серія: економічні науки. 2021. №6(50). URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/16249591442515.pdf>

65. Томчук О.Ф., Фабіянська В.Ю., Довгополук Г.О. Оцінка ліквідності та платоспроможності в контексті фінансового стану підприємства. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2016. Вип 5 (05). С. 345-351

66. Тучак О. Оборотний капітал: стратегія управління. Uteka. 2019.

URL: <https://uteka.ua/ua/publication/commerce-12-nalogi-i-otchetnost-10-oborotnyj-kapital-strategiya-upravleniya> (дата звернення 1.03.2022)

67. Тютюнник Ю.М. Методичні аспекти складання скороченого аналітичного балансу та використання його інформації у фінансовому аналізі. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Спецвипуск. Полтава, 2013. 352 с

68. Тютюнник Ю.М. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Київ: Знання, 2012. 815с.

69. Тютюнник Ю.М. Формування методики факторного аналізу показників фінансової стійкості аграрних підприємств. Облік і фінанси АПК. 2009. №1. С. 111-115.

70. Тютюнник Ю.М., Дорогань-Писаренко Л.О., Тютюнник С.В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Полтава : ПДАА, 2016. 430 с

71. Фаріон В.Я. Аналітична оцінка ділової активності та рентабельності підприємств. Інноваційна економіка. 2013. № 10. С. 27-33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_ (дата звернення 19.03.2022)

72. Фінансові результати до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 17.06.2021).

73. Фурман Т.Ю., Прокопович Н.І. Причини банкрутства та механізми його запобігання на підприємстві. Економічні науки. 2008. № 10. URL: <http://www.rusnauka.com> (дата звернення 12.02.2022)

74. Хринюк О. С., Бова В. А. Моделі розрахунку ймовірності банкрутства як метод оцінки фінансового потенціалу підприємства. Ефективна економіка. 2018. № 2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6121> (дата звернення: 1.02.2022)

75. Чайка Т.Ю. Розрахунок коефіцієнтів ліквідності за балансом, урахування фінансових і виробничих особливостей підприємства під час здійснення коефіцієнтного аналізу ліквідності. Економіка та суспільство. 2018. №.15. С.900-908. URL:

http://www.economyandsociety.in.ua/journal/15_ukr/139.pdf (дата звернення 21.01.2022 р.).

76. Шавурська О.В. Оцінка ймовірності банкрутства як метод прогнозування фінансово-економічного стану підприємства. Економіка, управління та адміністрування. 2020. №(4(94)). с. 22–28. URL: [https://doi.org/10.26642/ema-2020-4\(94\)-22-28](https://doi.org/10.26642/ema-2020-4(94)-22-28) (дата звернення 10.02.2022)

77. Шапунова О.О. Моделі оцінки банкрутства та кризового стану підприємств. Економіка та держава. 2009. № 4. С. 59-64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_ (дата звернення: 22.02.2022)

78. Шапунова О.О. Сутність, завдання та принципи антикризового управління. Держава та регіони. економіка та підприємництво. 2009. №1. с.228-232 URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJR NSoc_Gum/inek/2010_2/236.pdf. (дата звернення 17.03.2022)

79. Швець Ю.О., Мартинюк Н.Б. Методи аналізу ймовірності настання банкрутства на промислових підприємствах. Вісник Запорізького національного університету. Серія: Економічні науки. 2017. № 2. С. 36-45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_eso_2017_2_7. (дата звернення 12.01.2022)

80. Яблонська А.С. Діяльність арбітражних керуючих: нормативне врегулювання та необхідність законодавчого вдосконалення. Офіційний сайт Міністерства юстиції України. URL: <http://www.minjust.gov.ua/0/4793> (дата звернення 15.03.2022)

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

**Розрахунок та значення результативних показників прогнозування
банкрутства за різними моделями**

Назва моделі	Формула розрахунку	Значення результативного показника
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Зарубіжні моделі		
5-факторна Модель Альтмана (1986 р)	$Z=1,2 \times X_1 + 1,4 \times X_2 + 3,3 \times X_3 + 0,6 \times X_4 + 0,999 \times X_5$, де X_1 – (оборотні активи-поточні зобов'язання)/ валюта балансу; X_2 – чистий прибуток/ загальна вартість активів; X_3 – фінансовий результат до оподаткування/ загальна вартість активів; X_4 – ринкова вартість акцій/ заборгованість; X_5 – чистий дохід від реалізації/загальна вартість активів.	$Z < 1,81$ – дуже висока; [1,81 – 2,7) – середня; [2,71 – 2,99] – невелика; Z > 2,99 – дуже низька.
Модель Таффлера (1977 р)	$Z=0,53 \times X_1 + 0,13 \times X_2 + 0,18 \times X_3 + 0,16 \times X_4$, де X_1 – фінансовий результат до оподаткування/ загальна вартість активів; X_2 – оборотні активи/ зобов'язання; X_3 – короткострокові зобов'язання/ загальна вартість активів; X_4 – чистий дохід (виручка) від реалізації/ загальна вартість активів.	Критичне значення: $Z \leq 0,2$.
Модель Спрінгейта (1978 р)	$Z=1,03 \times X_1 + 3,07 \times X_2 + 0,66 \times X_3 + 0,4 \times X_4$, де X_1 – оборотні активи/ загальна вартість активів; X_2 – фінансовий результат до оподаткування/ загальна вартість активів; X_3 – фінансовий результат до оподаткування/ короткострокові зобов'язання; X_4 – чистий дохід від реалізації/ загальна вартість активів.	$Z < 0,862$ – висока.
Credit-men Ж. Депаліяна	$Z=25 \times X_1 + 25 \times X_2 + 10 \times X_3 + 20 \times X_4 + 20 \times X_5$, де X_1 – висоліквідні активи/ поточні зобов'язання; X_2 – власний капітал/ зобов'язання; X_3 – високоліквідні активи/ сума активів; X_4 – чистий дохід від реалізації/ дебіторська заборгованість; X_5 – дебіторська заборгованість/ зобов'язання.	$Z=100$ – фінансова ситуація нормальна; $Z > 100$ – гарна; $Z < 100$ – викликає тривогу
Система показників Бівера (1966 р)	$Kб = (\text{Чистий прибуток} - \text{Амортизація}) /$ $(\text{Довгострокові зобов'язання} + \text{поточні зобов'язання})$	$Kб > 0,2$ – структура балансу є задовільною

Продовження таблиці А.1

1	2	3
Вітчизняні моделі		
Модель О.О. Терещенка (2004 р)	$Z = 1,5 \times X_1 + 0,08 \times X_2 + 10 \times X_3 + 5 \times X_4 + 0,3 \times X_5 + 0,1 \times X_6$, де X_1 – cash-flow/зобов'язання; X_2 – валюта балансу/зобов'язання; X_3 – прибуток/валюта балансу; X_4 – прибуток/виручка від реалізації; X_5 – виробничі запаси/виручка від реалізації; X_6 – оборотність основного капіталу (виручка від реалізації/валюта балансу).	$Z > 2$ – банкрутство не загрожує; $1 < Z < 2$ – фінансова рівновага порушена, за переходу на антикризове управління банкрутство не загрожує; $0 < Z < 1$ – загроза банкрутства, якщо не буде вжито санаційних заходів; $Z < 0$ – підприємство є напівбанкрутом.
Модель А. Матвійчука (2005 р)	$Z = 0,033 \times X_1 + 0,268 \times X_2 + 0,045 \times X_3 - 0,018 \times X_4 - 0,004 \times X_5 - 0,015 \times X_6 + 0,702 \times X_7$, де X_1 – оборотні активи/ необоротні активи; X_2 – чистий дохід від реалізації/ поточні зобов'язання; X_3 – чистий дохід від реалізації/ власний капітал; X_4 – баланс/ чистий дохід від реалізації; X_5 – (оборотні активи – поточні зобов'язання)/ оборотні активи; X_6 – (довгострокові зобов'язання + поточні зобов'язання)/ Баланс; X_7 – власний капітал/ (забезпечення наступних витрат і платежів + довгострокові зобов'язання + поточні зобов'язання).	$Z > 1,104$ – задовільний фінансовий стан підприємства та низька ймовірність банкрутства. $Z < 1,104$ – загроза фінансової кризи.

Джерело: складено автором на основі [26, 38, 58, 63, 74].

Додаток Б

Таблиця Б.1

Порівняльна характеристика моделей прогнозування банкрутства

Розробка моделі	Переваги	Недоліки та обмеження для застосування в Україні
1	2	3
Зарубіжні моделі		
1. Модель Альтмана		
Розроблена у 1968 році на основі даних 66 підприємств, половина з яких у 1946-1965 рр. збанкрутувала, а інша – функціонувала успішно. Було досліджено 22 аналітичних коефіцієнти для кожного підприємства і відібрано п'ять найбільш значимих.	<ul style="list-style-type: none"> – висовка точність прогнозу (якщо період оцінки не більш 1 року, точність – 95%); – пооділ на зони ризику; – доступність вихідних даних, відображених у формах фінансової Звітності. 	<ul style="list-style-type: none"> – сфера застосування обмежена крупними компаніями, акції яких котуються на фондовій біржі – відсутність прив'язки догалузевих особливостей, розміру; – невідповідність способу розрахунку деяких показників, у рамках західної та вітчизняної практик здійснення фінансового аналізу діяльності; – не враховуються фактори неекономічного характеру; – усі коефіцієнти розраховані на основі статистики результатів діяльності підприємств США, що викликає неприйнятність для вітчизняних підприємств.

Продовження таблиці Б.1

1	2	3
2. Модель Таффлера		
<p>Запропонована британським вченим Таффлером у 1977 р. На першому етапі за допомогою комп'ютерної техніки було обчислено 80 відношень за даними збанкрутілих та платоспроможних компаній. Потім, використовуючи статистичний метод – аналіз багатомірного дискримінанта – будувалась модель платоспроможності, визначаючи частки співвідношення, що якнайкраще відображають дві групи компаній.</p>	<p>– характеризується високою прогнозною точністю, обумовленою великою кількістю проаналізованих під час розробки моделі компаній;</p> <p>– простота розрахунку;</p> <p>– доступність вихідних даних;</p> <p>– можливість здійснювати прогнозування.</p>	<p>– може бути застосована до підприємств, акції яких котуються на фондовій біржі;</p> <p>– відсутність прив'язки до галузевих особливостей, розміру;</p> <p>– невідповідність способу розрахунку деяких показників, у рамках західної та вітчизняної практик здійснення фінансового аналізу діяльності;</p> <p>– не враховуються фактори неекономічного характеру;</p> <p>– усі коефіцієнти розраховані на основі статистики результатів діяльності підприємств США, що викликає неприйнятність для вітчизняних підприємств</p>
3. Модель Спрінгейта		
<p>Побудована Гордоном та Спрінгейтом у 1978 р. за допомогою покрокового дискримінантного аналізу методом Альтмана. При створенні моделі Спрінгейта було використано 40 підприємств. У процесі розробки моделі з 19 фінансових коефіцієнтів було відібрано 4 на підставі яких побудована модель. Було досягнуто 92,5 % точності прогнозування на рік вперед.</p>	<p>– простота розрахунків за рахунок незначної кількості показників, що включається до інтегрального;</p> <p>– наявність доступу до необхідних для обчислення даних.</p>	<p>– відсутність галузевого та регіонального ранжування інтегрального показника;</p> <p>– може використовуватись як додаткова, оскільки вона не враховує фактори неекономічного характеру;</p> <p>– висока корельованість змінних;</p> <p>– лінійні системи обчислення;</p> <p>– розроблена для використання у США і Канаді;</p> <p>– коефіцієнти в доларах.</p>

Продовження таблиці Б.1

1	2	3
4. Модель Credit-men		
<p>Модель є одним із варіантів інтегрального підходу до оцінювання фінансового стану підприємства, що розроблено Ж. де Паляном</p>	<p>– в основі розрахунків показників цієї моделі лежать дані бухгалтерського балансу, тову вона є важливим інструментом для самодіагностики.</p>	<p>– єдине значення інтегрального показника - при $N > 0$ стан фінансової ситуації підприємства відмінний.</p>
5. Система показників Бівера		
<p>Бівер досліджував 30 найчастіше вживаних у фінансовому аналізі показників, згрупував їх за ознакою однорідності у 6 груп, та вибрав з кожної групи по одному типовому показнику, що й склали його систему прогнозування. Одним з його висновків було те, що відношення потоків грошових коштів до суми заборгованості дає найкращий прогноз.</p>	<p>– враховує специфіку вітчизняної економіки, використана у Методичних рекомендаціях Міністерства економіки України;</p> <p>– можливість визначити межу задовільного фінансового стану підприємства і його схильності до неплатоспроможності;</p> <p>– враховується сучасна міжнародна практика;</p> <p>– припущення про терміни настання банкрутства компанії.</p>	<p>– відсутність результуючого показника;</p> <p>– складність інтерпретації підсумкового значення.</p>

Продовження таблиці Б.1

1	2	3
Вітчизняні моделі		
1. Модель Терещенка		
<p>Модель О.О. Терещенка була розроблена у 2003 році існує на основі даних 850 підприємств різних галузей. Її особливістю є те, що вона має дещо зміщенні оцінки для уникнення віднесення неспроможних підприємств до групи стійких, проте це дещо впливає на її точність. Існує також галузева модель.</p>	<p>– розроблена виходячи з аналітичних даних суб'єктів господарювання з урахуванням їх галузевої приналежності та структури;</p> <p>– наявність галузевої прив'язки значень коефіцієнтів робить можливою ідентифікацію кризи на підприємствах в різних галузях економіки.</p>	<p>– показує виключну наявність або відсутність кризи на підприємстві на основі розрахованих показників, що унеможлиблює діагностику ранню діагностику ймовірності настання кризових явищ;</p> <p>– діапазон значень інтегрального показника від – 0,9 до 0,9 не забезпечує високої точності оцінки фінансового стану компанії.</p>
2. Модель Матвійчука		
<p>Була розроблена для українських підприємств з урахуванням специфіки економіки перехідного періоду, а тому найбільш адекватно характеризує існуючий фінансово-економічний стан підприємства.</p>	<p>Значно вища точність передбачення банкрутств українських підприємств на основі розробленої автором моделі, ніж із використанням моделей складених раніше.</p>	<p>Виділення лише двох класів стану підприємства при побудові дискримінантної моделі не завжди достатньо для оцінки реальної фінансової ситуації.</p> <p>Створена з урахуванням специфіки функціонування банків, що може бути недостатньо об'єктивним для промислових підприємств.</p>

Джерело: складено автором на основі [33, 35, 51, 79].

Додаток В

Таблиця В.1

Баланс (Звіт про фінансовий стан) ПрАТ «МХП» на кінець періоду за 2016-2020 рр

Стаття балансу	Код рядка	2016	2017	2018	2019	2020
Актив						
I. Необоротні активи						
Нематеріальні активи:	1000	22602	49948	84381	84720	107384
первісна вартість	1001	45037	90194	155429	200015	267037
накопичена амортизація	1002	22435	40246	71048	115295	159653
Незавершені капітальні інвестиції	1005	880619	2021562	1685032	1604627	761562
Основні засоби:	1010	20154697	22874401	11559486	9508479	8604893
первісна вартість	1011	25383571	29514996	13200349	10399955	10754359
знос	1012	5228874	6640595	1640863	891476	2149466
Інвестиційна нерухомість:	1015	0	0	0	0	0
первісна вартість	1016	0	0	0	0	0
знос	1017	0	0	0	0	0
Довгострокові біологічні активи:	1020	0	0	0	0	0
первісна вартість	1021	0	0	0	0	0
накопичена амортизація	1022	0	0	0	0	0
Довгострокові фінансові інвестиції:						
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	602459	2190150	2053739	2268459	2224223
інші фінансові інвестиції	1035	0	1204	874	514	364
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	17816	74529	12554	25745	11936
Відстрочені податкові активи	1045	0	0	0	0	0
Гудвіл	1050	0	0	0	0	0
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	0	0	0	0	0
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	0	0	0	0	0

Інші необоротні активи	1090	62766	71166	85182	140461	150507
Усього за розділом I	1095	21740959	27282960	15481248	13633005	11860869
II. Оборотні активи						
Запаси	1100	1909386	636092	1827411	484128	508355
Виробничі запаси	1101	57172	207023	188645	94072	124159
Незавершене виробництво	1102	106097	31003	45111	84301	45355
Готова продукція	1103	4546	19744	25276	12835	11929
Товари	1104	1741571	378322	1568379	292920	326912
Поточні біологічні активи	1110	0	0	0	0	0
Депозити перестраховання	1115	0	0	0	0	0
Векселі одержані	1120	0	0	0	0	0
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	6513284	3661221	2753361	2364938	6331690
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	1130	641314	2018658	3363251	4244717	2929739
за виданими авансами						
з бюджетом	1135	409436	232945	309800	382959	1130989
у тому числі з податку на прибуток	1136	0	0	0	0	0
з нарахованих доходів	1140	231459	231459	154730	42594	0
із внутрішніх розрахунків	1145	0	0	0	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	7789208	5392859	4508926	7647809	6414038
Поточні фінансові інвестиції	1160	0	0	0	0	100463
Гроші та їх еквіваленти	1165	1291641	704950	1071685	2128855	2091999
Готівка	1166	60	85	82	51	29
Рахунки в банках	1167	1291581	704865	1059719	471503	541369
Витрати майбутніх періодів	1170	0	0	0	0	0
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	0	0	0	0	0
у тому числі в:	1181	0	0	0	0	0
резервах довгострокових зобов'язань						

резервах збитків або резервах належних виплат	1182	0	0	0	0	0
резервах незароблених премій	1183	0	0	0	0	0
інших страхових резервах	1184	0	0	0	0	0
Інші оборотні активи	1190	191807	209892	1054419	1214328	1100643
Усього за розділом II	1195	18977535	13088076	15043583	18510328	20607916
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	0	0	0	0	0
Баланс	1300	40718494	40371036	30524831	32143333	32468785
Пасив						
I. Власний капітал						
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	786928	786928	786928	786928	786928
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	0	0	0	0	0
Капітал у дооцінках	1405	11313745	14118817	5405753	5277608	4328505
Додатковий капітал	1410	16086	0	0	508	508
Емісійний дохід	1411	0	0	0	0	0
Накопичені курсові різниці	1412	0	0	0	0	0
Резервний капітал	1415	0	0	0	0	0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	-19396268	-21198406	-19718210	-14736932	-15434522
Неоплачений капітал	1425	0	0	0	0	0
Вилучений капітал	1430	0	0	0	0	0
Інші резерви	1435	0	0	0	0	0
Усього за розділом I	1495	-7279509	-6292661	-13525529	-8671888	-10318581
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення						
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	0	0	0	0	0
Пенсійні зобов'язання	1505	0	0	0	0	0
Довгострокові кредити банків	1510	16845588	3856350	2902376	797929	695087
Інші довгострокові зобов'язання	1515	151697	17391788	18043495	10098959	17721705
Довгострокові забезпечення	1520	0	0	0	0	0
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	0	0	0	0	0
Цільове фінансування	1525	0	0	0	0	0
Благодійна допомога	1526	0	0	0	0	0
Страхові резерви, у тому числі:	1530	0	0	0	0	0

резерв довгострокових зобов'язань; (на початок звітнього періоду)	1531	0	0	0	0	0
резерв збитків або резерв належних виплат; (на початок звітнього періоду)	1532	0	0	0	0	0
резерв незароблених премій; (на початок звітнього періоду)	1533	0	0	0	0	0
інші страхові резерви; (на початок звітнього періоду)	1534	0	0	0	0	0
Інвестиційні контракти;	1535	0	0	0	0	0
Призовий фонд	1540	0	0	0	0	0
Резерв на виплату джек-поту	1545	0	0	0	0	0
Усього за розділом II	1595	16997285	21248138	20945871	10896888	18416792
III. Поточні зобов'язання і забезпечення						
Короткострокові кредити банків	1600	1869426	270000	1410524	0	0
Векселі видані	1605	205343	205343	205343	205343	0
Поточна кредиторська заборгованість:						
за довгостроковими зобов'язаннями	1610	3752135	2773800	3287651	6086568	1289812
за товари, роботи, послуги	1615	16503481	10477157	6905263	6615953	648721
за розрахунками з бюджетом	1620	6613	7961	10122	4541	14312
за у тому числі з податку на прибуток	1621	0	0	0	0	0
за розрахунками зі страхування	1625	5358	10548	19013	27993	13540
за розрахунками з оплати праці	1630	24937	27311	40582	35730	45731
за одержаними авансами	1635	1267507	1310361	6140615	7298000	6645126
за розрахунками з учасниками	1640	558195	558195	337	337	337
із внутрішніх розрахунків	1645	0	0	0	0	0
за страховою діяльністю	1650	0	0	0	0	0
Поточні забезпечення	1660	0	62569	78891	92036	107872
Доходи майбутніх періодів	1665	0	0	0	0	0
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	0	0	0	0	0
Інші поточні зобов'язання	1690	6807723	9712314	5006148	9551832	15605122
Усього за розділом III	1695	31000718	25415559	23104489	29918333	24370573
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0	0	0	0	0

V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	0	0	0	0	0
Баланс	1900	40718494	40371036	30524831	32143333	32468784

Джерело: [5]

Додаток Д

Таблиця Д.1

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) ПрАТ

«МХП» за 2016-2020 рр

І. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ						
Стаття	Код рядка	2016	2017	2018	2019	2020
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	12724865	17849182	34464262	36852545	35973856
Чисті зароблені страхові премії	2010	0	0	0	0	0
Премії підписані, валова сума	2011	0	0	0	0	0
Премії, передані у перестраховування	2012	0	0	0	0	0
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	0	0	0	0	0
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	0	0	0	0	0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	-9629379	-13118292	-26943084	-28931627	-28110066
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	0	0	0	0	0
Валовий: прибуток	2090	3095486	4730890	7521178	7920918	7863790
Валовий: збиток	2095	0	0	0	0	0
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	0	0	0	0	0
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	0	0	0	0	0
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	0	0	0	0	0
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	0	0	0	0	0
Інші операційні доходи	2120	7372760	13398606	16595547	13784643	485593

Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121	0	0	0	0	0
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	0	0	0	0	0
Дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування	2130	0	0	0	0	0
Адміністративні витрати	2130	-882786	-1339817	-1741568	-2021075	-2165853
Витрати на збут	2150	-1747148	-2037403	-2525833	-3240227	-3576132
Інші операційні витрати	2180	-9633612	-14107664	-16065183	-10521024	-155481
Витрат від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181	0	0	0	0	0
Витрат від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	0	0	0	0	0
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	0	644612	3784141	5923235	2451917
Фінансовий результат від операційної діяльності: збиток	2195	-1795300	0	0	0	0
Дохід від участі в капіталі	2200	0	0	198560	0	0
Інші фінансові доходи	2220	249360	44716	233004	110096	97223
Інші доходи	2240	119270	93134	3886371	2394809	2641561
Дохід від благодійної допомоги	2241	0	0	0	0	0
Фінансові витрати	2250	-1994562	-2144444	-1785095	-1672348	-1516747
Втрати від участі в капіталі	2255	0	0	0	-11206	0
Інші витрати	2270	-137887	-440657	-2345073	-1701834	-5520779
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	0	0	0	0	0
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	0	0	3971908	5042752	0
Фінансовий результат до оподаткування:	2295	-3559119	-1802639	0	0	-1846825

збиток						
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	7629	501	0	0	0
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	0	0	0	0	0
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	0	0	3971908	5042752	0
Чистий фінансовий результат: збиток	2355	-3551490	-1802138	0	0	-1846825
II. СУКУПНИЙ ДОХІД						
Стаття	Код рядка	За звітний період	За звітний період	За звітний період	За звітний період	За звітний період
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	11313745	2788986	-2041469	-160677	132
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	0	0	0	0	0
Накопичені курсові різниці	2410	0	0	0	0	0
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	0	0	0	0	0
Інший сукупний дохід	2445	0	0	0	0	0
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	11313745	2788986	-2041469	-160677	132
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	0	0	0	0	0
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	11313745	2788986	-2041469	-160677	132
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	7762255	986848	1930439	4882075	-1846693
III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ						
Матеріальні затрати	2500	335041	574385	845396	427995	328462
Витрати на оплату праці	2505	634858	974788	1224642	1302397	1462328
Відрахування на соціальні заходи	2510	96948	128275	165440	179964	208311
Амортизація	2515	848323	713321	785268	690126	1401192
Інші операційні витрати	2520	1735392	2073899	2938094	3748014	3977655
Разом	2550	3650562	4464668	5958840	6348496	7377948
IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ						

Середньорічна кількість простих акцій	2600	3147711680	31477116800	31477116800	31477116800	31477116800
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	0	0	31477116800	31477116800	31477116800
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	-1.13	-0.57	1.2618	1.602	-0.5867
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	0	0	1.2618	1.602	0
Дивіденди на одну просту акцію	2650	0	0	0	0	0

Джерело: [5]

Додаток Е

Таблиця Е.1

**Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом) ПрАТ «МХП» за
2016-2020 рр.**

Стаття	Код рядка	за 2016 рік	за 2017 рік	за 2018 рік	а 2019 рік	за 2020 рік
І. Рух коштів у результаті операційної діяльності						
Надходження від:						
Реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	3000	24669807	25417510	32627891	28652649	35401455
Повернення податків і зборів	3005	595368	1385166	2090423	20265	15
у тому числі податку на додану вартість	3006	595368	1384917	2090000	2090000	0
Цільового фінансування	3010	0	0	0	0	0
Надходження від отримання субсидій, дотацій	3011	0	0	0	0	0
Надходження авансів від покупців і замовників	3015	859239	1678260	3038089	20960703	7298000
Надходження від повернення авансів	3020	2411108	1330666	507974	951407	240528
Надходження від відсотків за залишками коштів на поточних рахунках	3025	16459	14560	42452	18373	50644
Надходження від боржників неустойки (штрафів, пені)	3035	262	558	1549	2325	157799
Надходження від операційної оренди	3040	0	0	0	0	0
Надходження від отримання роялті, авторських винагород	3045	0	0	0	0	0
Надходження від страхових премій	3050	0	0	0	13984	18568
Надходження фінансових установ від повернення позик	3055	0	0	0	0	0
Інші надходження	3095	8400	27955	464292	23913378	43219014
Витрачання на оплату:						
Товарів (робіт, послуг)	3100	-8727956	-10794124	-23660914	-32054116	-31671198
Праці	3105	-366350	-470239	-734950	-932683	-1030508
Відрахувань на соціальні заходи	3110	-120465	-97411	-129905	-167177	-184250
Зобов'язань з податків і зборів	3115	-103780	-161775	-204604	-281595	-292798

Витрачання на оплату зобов'язань з податку на прибуток	3116	-15677	0	0	0	-5770
Витрачання на оплату зобов'язань з податку на додану вартість	3117	-483	0	0	0	0
Витрачання на оплату зобов'язань з інших податків і зборів	3118	-87620	-27873	-6836	-28210	-287028
Витрачання на оплату авансів	3135	-1397358	-643601	-2019800	-3368957	-4244717
Витрачання на оплату повернення авансів	3140	-1177211	-1032359	-1020040	-1523850	-2046727
Витрачання на оплату цільових внесків	3145	0	0	0	0	0
Витрачання на оплату зобов'язань за страховими контрактами	3150	0	0	0	-30056	-26419
Витрачання фінансових установ на надання позик	3155	0	0	0	0	0
Інші витрачання	3190	-8794815	-13077509	-14862049	-34220057	-39613727
Чистий рух коштів від операційної діяльності	3195	7872708	3577657	-3859592	1954593	7275679
II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності						
Надходження від реалізації:	3200	0	0	0	0	0
фінансових інвестицій						
необоротних активів	3205	2785027	292449	66015	3131514	2725751
Надходження від отриманих:	3215	0	0	0	0	0
відсотків						
дивідендів	3220	0	0	0	0	0
Надходження від деривативів	3225	0	0	0	0	0
Надходження від погашення позик	3230	0	0	0	0	0
Надходження від вибуття дочірнього підприємства та іншої господарської одиниці	3235	0	0	0	0	0
Інші надходження	3250	0	0	0	0	0
Витрачання на придбання:	3255	-136602	-22769	-1587691	0	0
фінансових інвестицій						
необоротних активів	3260	-2435945	-2084622	-2275811	-4562917	-2112899
Виплати за деривативами	3270	0	0	0	0	0
Витрачання на надання позик	3275	0	0	0	0	0

Витрачання на придбання дочірнього підприємства та іншої господарської одиниці	3280	0	0	0	0	0
Інші платежі	3290	-75278	0	0	0	0
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	3295	137202	-1814942	-3797487	-1431403	612852
III. Рух коштів у результаті фінансової діяльності						
Надходження від:	3300	0	0	0	0	0
Власного капіталу						
Отримання позик	3305	15342488	4567886	9342282	18858569	4829929
Надходження від продажу частки в дочірньому підприємстві	3310	0	0	0	0	0
Інші надходження	3340	5242805	6916915	16181895	14447	0
Витрачання на:	3345	0	0	0	0	0
Викуп власних акцій						
Погашення позик	3350	15203487	5064155	9709403	16467996	9960075
Сплату дивідендів	3355	-9	0	0	-477901	0
Витрачання на сплату відсотків	3360	-1050144	-2204347	-991699	-2050558	-1699886
Витрачання на сплату заборгованості з фінансової оренди	3365	0	0	0	0	0
Витрачання на придбання частки в дочірньому підприємстві	3370	0	0	0	0	0
Витрачання на виплати неконтрольованим часткам у дочірніх підприємствах	3375	0	0	0	0	0
Інші платежі	3390	-12203958	-5525588	-7752163	-33381	-29649
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	3395	-7872305	-1309289	7070912	-156820	-6859681
Чистий рух грошових коштів за звітний період	3400	137605	453426	-586167	366370	1028850
Залишок коштів на початок року	3405	368218	830397	1291641	704950	1071685
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	3410	324574	7818	-524	365	-24518
Залишок коштів на кінець року	3415	830397	1291641	704950	1071685	2076017

Джерело: [5]

Додаток Ж

Таблиця Ж.1

Групування активів за рівнем ліквідності

Група активів	Види активів	Економічний зміст	Порядок розрахунку відповідно до НПСБО 1
A1	Високоліквідні	Грошові кошти та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції	1165+1160 (ф. 1)
A2	Середньоліквідні	Поточні дебіторська заборгованість різних видів, інші оборотні активи	1120+1125+1130+1135+ +1140+1145+1155 (ф. 1)
A3	Низьколіквідні	Виробничі запаси, поточні біологічні активи, незавершене виробництво, готова продукція, товари, необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1100+1110+1115+1170+ +1190 (ф. 1)
A4	Важколіквідні	Необоротні активи, витрати майбутніх періодів	1095+1200 (ф. 1)

Джерело: складено автором на основі [50, 65].

Таблиця Ж.2

Групування пасивів балансу за термінністю оплати

Група пасивів	Види пасивів	Економічний зміст	Порядок розрахунку відповідно до НПСБО 1
П1	Найбільш термінові	Кредиторська заборгованість поточна за видами, інші поточні зобов'язання	1615+1620+ +1625+1630+1635+ +1640+1645+1650+1 690 (ф.1)
П2	Коротко-строкові	Короткострокові кредити банків, поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, зобов'язання щодо необоротних активів, утримуваних для продажу, та груп вибуття	1600+1610 (ф.1)
П3	Довго-строкові	Довгострокові кредити банків, довгострокові фінансові зобов'язання, інші довгострокові зобов'язання, відстрочені податкові зобов'язання	1500+1505+1510+15 15 (ф.1)
П4	Постійні	Власний капітал, довгострокові та поточні забезпечення, доходи майбутніх періодів, цільове фінансування	1495+1520+1525+ 1545+1660+ +1665 (ф.1)

Джерело: складено автором на основі [50, 65].

Додаток 3

Таблиця 3.1

Відносні показники ліквідності та платоспроможності

Назва показника	Порядок розрахунку	Розрахунок відповідно до НП(С)БО 1 (номери рядків)	Оцінювання за динамікою
Показники ліквідності			
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\frac{\text{ГК} + \text{ПФІ}}{\text{ПЗ}}$	$\frac{1160 + 1165 (\text{ф. 1})}{1695 - 1660 (\text{ф. 1})}$	Має зростати
Коефіцієнт уточненої ліквідності	$\frac{\text{ГК} + \text{ПФІ} + \text{ПДЗ} + \text{Інші ОА.}}{\text{ПЗ}}$	$\frac{1160 + 1165 + 1125 + 1130 + 1135 + 1155 + 1170.}{1695 - 1660}$	Має зростати
Коефіцієнт загальної ліквідності	$\frac{\text{ОА}}{\text{ПЗ}}$	$\frac{1195}{1695 - 1660}$	Має зростати
Коефіцієнт маневреності	$\frac{\text{Вільний оборотний капітал}}{\text{ВК}}$	$\frac{1195 - (1695 - 1660)}{1495}$	Має зростати
Показники платоспроможності			
Коефіцієнт довгострокового фінансового забезпечення 1-го ступеня	$\frac{\text{ВК}}{\text{Необоротні активи}}$	$\frac{1495 (\text{ф. 1})}{1095 (\text{ф. 1})}$	Має зростати
Коефіцієнт довгострокового фінансового забезпечення 2-го ступеня	$\frac{\text{ВК} + \text{Довгострокові і поточ. забезпеч.}}{\text{Необоротні активи}}$	$\frac{1495 + 1520 + 1525 + 1660 (\text{ф. 1})}{1095 (\text{ф. 1})}$	Має зростати
Коефіцієнт довгострокового фінансового забезпечення 3-го ступеня	$\frac{\text{ВК} + \text{Довгостр. зоб. і заб.} + \text{Поточ. забезпеч.} + \text{Дох. майб. пер.}}{\text{Необоротні активи}}$	$\frac{1495 + 1595 + 1660 + 1665 (\text{ф. 1})}{1095 (\text{ф. 1})}$	Має зростати

Джерело: складено автором на основі [47, 75].

Додаток К

Таблиця К.1

Коментарі та рекомендації щодо Кодексу з процедур банкрутства

№	Проблемний момент у КзПБ	Трактування проблеми	Рекомендація
1	2	3	4
1	Термін «грошове зобов'язання»	Провадження у справі про банкрутство може бути порушено, якщо юридична особа заборговала будь-яку суму.	Визначення слід доповнити таким чином: – вказати на яку дату визначається розмір зобов'язання (наприклад, на дату подання заяви до Господарського суду); – вказати мінімальний розмір грошового зобов'язання для відкриття провадження (наприклад, 100 прожиткових мінімумів).
2	Визначення поняття «погашення вимоги кредиторів»	Неоднозначне визначення: погашена вимога кредитора - задоволені вимоги кредитора та зобов'язання, припинення якого було погоджено, включаючи альтернативну заміну або припинення цього зобов'язання.	Погашені вимоги кредиторів – задоволені вимоги кредиторів та заборгованість, щодо якої досягнуто домовленості про припинення, у тому числі способом заміни або припинення такої заборгованості, або вимоги, що вважаються сплаченими згідно з Кодексом кредиторів.
3	Господарський суд, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, в межах цієї справи вирішує всі майнові спори (Книга 1 Розділ 1 Стаття 7 частина 2).	Тип судового рішення у таких справах не вказується. Наприклад, у справах про поновлення на посаді посадових осіб у рамках провадження у справі про банкрутство суд приймає рішення у формі рішення, постанови.	Пропонується оформлювати його у формі рішення.

Продовження таблиці К.1

1	2	3	4
3	Відсутнє визначення поняття «принцип взаємності»	Відсутність такого визначення ускладнює роботу суду у справах про транскордонну неспроможність.	Доповнити Кн. 1 Ст. 1 Р. 1 визначенням поняття «принцип взаємності»: суд застосовує законодавство іншої країни у справі про банкрутство незалежно від того, застосовує ця країна законодавство України у відповідній справі, за винятком випадків, коли законодавство іншої країни застосовуються взаємно відповідно до законодавства України або міжнародного права, стороною якого є Україна. Якщо застосування іноземного законодавства ґрунтується на взаємності, воно буде вважатися таким, якщо не буде доведено протилежне.
4	Визначення поняття «борг»	Використання непослідовних підходів для визначення поняття «борг».	Борг — це прострочене грошове зобов'язання.
5	Пропонується оформлювати його у формі рішення.	Пропонується оформлювати його у формі рішення.	Пропонується оформлювати його у формі рішення.

Продовження таблиці К.1

1	2	3	4
6	Арбітражний керуючий прирівнюється до посадової особи боржника з моменту прийняття рішення (постанови) про призначення його керуючим санацією або ліквідатора до припинення його повноважень.	У цьому випадку арбітражний керуючий має додаткові обов'язки як посадова особа (спеціальний представник, відповідальний за статтями 364-370 КК). Це додаткова кримінальна відповідальність	Вилучити.
7	Дисциплінарні проступки арбітражних керуючих:	Дисциплінарним проступком є невиконання або неналежне виконання обов'язків. Немає механізму притягання відповідальності.	Дисциплінарним проступком є невиконання або неналежне виконання обов'язків.
8	Підстави для повторного контролю діяльністю арбітражних керуючих за	Попередній перевірений період не є предметом наступних перевірок, за винятком перевірок на вимогу фізичних або юридичних осіб. Тому кожен може ініціювати повторну перевірку.	Раніше перевірені попередні періоди не можуть бути предметом наступних перевірок, крім випадків здійснення перевірок на вимогу учасників провадження у справі про банкрутство
9	У книга 2 Розділ 1 Стаття 20 частина 4 йдеться про залучення до участі в перевірках найбільш досвідчених і кваліфікованих арбітражних керуючих	Відсутність критеріїв перевірки кваліфікації та досвідченості арбітражного керуючого.	Встановлення вимог до кваліфікації арбітражного керуючого. У перевірці беруть участь представники державного органу з питань банкрутства та його територіальних установ.

Продовження таблиці К.1

1	2	3	4
10	Книга 3 Розділ 1 Стаття 34 частина 3 містить перелік інформації, яка повинна прикладатись до заяви кредитора про відкриття провадження у справі про банкрутство	У зверненні кредитора, крім матеріалів, зазначених в абзаці першому статті 34, має бути зазначено також розмір вимоги кредитора до боржника та розмір пені що підлягає сплаті.	У заяві кредитора, окрім відомостей, зазначених у частині першій цієї статті, має бути також інформація про розмір вимоги кредитора до боржника із зазначенням розміру неустойки (пені), що підлягає сплаті, та правильного розрахунку таких вимог. Якщо такий розрахунок не проводиться, перевірити порядок стягнення штрафів чи пені, термін стягнення, застосовні ставки податку тощо неможливо.
11	Книга 3 Розділ 8	Не відповідає положенням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, міжнародним договорам, директивам ЄС. Україна не ратифікувала спеціальну міжнародну угоду про провадження у справі про банкрутство	Положення цього розділу повинні відповідати Директиві ЄС 2001/17/ЄС, Директиві 80/987, Європейській конвенції про деякі міжнародні аспекти неплатоспроможності, Типовому закону ЮНСІТРАЛ про транскордонну неспроможність.

Джерело: складено автором на основі [43].